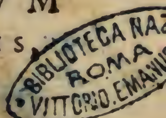



NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT EMANUELE
13
14 H
13



ENCHIRIDION TITVLORVM ALIQVOT IVRIS, VIDELICET,



De uerborum & rerum significatione. *ex Pandectis,*
De Regulis Iuris. *tum ex Pandectis, tum ex Decretalibus, & Sexto.*
De gradibus Affinitatis. *ex Pandectis.*

AD HAEC.

RVBRICAE omnes Cæsarei & Pontificij Iuris.

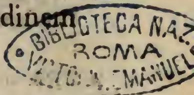


VENETIIS,
APVD DOMINICVM LILIVM.
M. D. L.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE.

TITVLVS XVI. LIBRI L.

Pandectarum, per ordinem Alphabeti.



Vlpianus Libro VIII. ad edictum.
Lex CXCIX.



BSENTEM *accipere debemus eum, qui non eſt in eo loco, in quo petitur. Non enim trans mare abſentem deſideramus: ſed ſi fortè extra continentia urbis ſit, abeſt. cœterum uſquè ad continentia non abeſſe uidetur, ſi non latitet. Abeſſe non uidetur, qui ab hoſtibus captus eſt, ſed qui à latronibus detinetur.*

Paulus Libro XXIIII.
Lex XXXIIII.

ACTIONIS *uerbo etiam perſequutio continetur.*

Vlpianus Libro VII.
Lex CXXXIX.

AEDIFICIA Romæ fieri etiam ea uidētur, quæ in continentibus Romæ ædificijs fiunt. Perfecisse ædificium is uidetur, qui ita cōsummauit, ut iam in usu esse posit.

Idem Libro ad edictum.
Lex XXVII.

AGER est locus, qui sine uilla est. Stipendium à stipe appellatum est, quòd per stipes, id est, modica æra colligatur. Idem hoc etiam tributum appellari Pomponius ait. Et sanè appellatur à contributione tributum: uel ex eo, quòd militibus tribuatur.

Paulus Libro XII.
Lex XXVIII.

ALIENATIONIS uerbum etiam usucapionem continet. Vix est enim, ut non uideatur alienare, qui patitur usucapi. Eam quoque alienare dicimus, qui non utendo amisit seruitutem. Qui occasione adquirendi non utitur, non intelligitur alienare: ueluti qui hæreditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. Oratio quæ neque coniunctionem, neque disiunctionem habet, ex mente pronuntiantis, uel disiuncta uel coniuncta accipitur.

Vlpianus Libro LXXVII. ad edictum,
Lex LXVII.

ALIENATVM *non propriè dicitur, quod adhuc in dominio uenditoris manet: uenditum tamen rectè dicitur.* Donationis *uerbo simpliciter loquendo omnem donationem comprehendisse uidetur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit.*

Idem Libro LXXIX. ad edictum.
Lex LXXIX.

ALIVD *est capere, aliud accipere.* Capere, *cũ effectu accipitur: accipere etiam si quis non sic acceperit, ut habeat.* Ideóque *non uidetur quis capere, quod est restituturus. sic & peruenisse propriè illud dicitur, quod est remansurum.* Hæc *uerba, his rebus rectè præstari. hoc significant, ne quod periculum, uel damnũ ex ea re stipulator sentiret.*

Idem Libro III. ad legem Iul. Papiam.
Lex CXXXI.

ALIVD *est fraus, aliud pœna.* Fraus *enim sine pœna esse potest: pœna sine fraude esse non potest.* Pœna *est * noxiæ uindicta: fraus & ipsa * noxia dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio.* Inter *mulctam autem & pœnam, multum interest: quum pœna generale nomen sit, & omnium delictorum coercitio: mulcta specialis pec-* *nox *nox

cati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est. Pœna *autem non tantum pecuniaria, verùm & capitis & existimationis irrogari solet.* Et *mulctu quidem ex arbitrio eius venit, qui mulctam dicit: pœna nõ irrogatur, nisi quæ quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est: quinimmò mulcta ibi dicitur, vbi specialiter pœna non est imposita.* Item *mulctam is dicere potest, cui adiudicatio data est.* Magistratus *enim solos, & præsides prouinciarum posse mulctam dicere, mandatis permissum est: pœnam autem vnusquisq; irrogare potest, cui huius criminis, siue delicti executio competit.*

Idem Libro XL.

Lex CLXXIIII.

ALIVD *est promittere furem non esse, aliud furto* ✻ *noxiaq; solutum.* Qui *enim dicit furem nõ esse, de hominis proposito loquitur: qui furto* ✻ *noxiáque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.*

✻ noxáue.
✻ noxáque.

Paulus Libro II. ad legem Iuliam.

Lex CXXXII.

ANNICVLVS *amittitur, qui extremo anni die moritur: & cõsuetudo loquendi id ita esse declarat.* Ante *diẽ decimum* Calendarum. *&,* Post *diem decimum* Calendarum. ✻ *vtroque sermone vndecima dies significatur.* Falsum *est eam peperisse, cui mortuæ filius extractus est.*

✻ nec utroq;.

Idem Libro II.

Lex CXXXIIII.

ANNICVLVS nō statim vt natus est, sed trecentesimosexagesimoquinto die dicitur, incipiente plane, non exacto die: quia annum ciuiliter, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

Caius Lib. XXXIIII. ad edictū prouin.

Lex LI.

APPELLATIONE parentis, non tantū pater, sed etiam auus & proauus, & deinceps omnes superiores continentur: sed & mater, & auia, & proauia.

Paulus Libro LXXIII.

Lex LXXII.

APPELLATIONE rei etiam pars continetur.

Pomponius Libro VI. epistolarum.

Lex CCXLVI.

APVD Labeonem libris * πιθανῶν ita scriptum est: Exhibet, quia præstat eius, de quo agitur, præsentiam. Nam etiam qui sistit, præstat eius, de quo agitur, præsentiam. Nec tamen exhibet, qui mutum aut furiosum, aut infantem exhibet: non enim potest videri eius præstare præsentiam, cùm nemo ex eo genere præsens satis aptè appellari potest. Restituit, non tantum qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemq; reddita causæ præstat, & tota restitutio iuris interpretatio est.

*Id est verisimilium.

In bonis autem nostris computari sciendum est, non solùm quæ dominij nostri sunt, sed & si bona fide à nobis possideantur, uel superficiaria sint. Aequè bonis adnumerabitur, etiam si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus. Nam *hæc omnia in bonis esse uidentur.*

Africanus Libro IIII. quæst.
Lex CCVIII.

BONORVM *appellatio, sicut hæreditatis, uniuersitatem quandam ac ius successionis, & nō singulas res demonstrat.*

Pomponius Libro VI. ad Senatusconf.
Lex LXXXIX.

BOVES *magis armentorum, quàm iumentorum nomine appellantur.* Hoc *sermone, dum nupta erit: primæ nuptiæ significantur.* Inter *reddere, & edere rationes, multum interest: nec is, qui ædere iussus est, reliquum reddere debet.* Nam *& argētarius ædere rationem uidetur, etiam si quod reliquum sit apud eum, non soluat.*

Vlpianus Libro XXV. ad edictum.
Lex CLXVII.

CARBONVM *appellatione materiam non contineri, Offilius ait. Sed an lignorum? & fortaßis quis dicet, nec lignorum non enim lignorum gratia hæc testator habuit. Sed titiones, & alia* Ad le l- pacti.

ligna cocta, ne fumum faciant, utrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus? Et magis est, vt proprium genus habeant. Sulfurata quoque de ligno, æquè eandem habebunt definitionem. Ad faces quoque parata, non erunt lignorum appellatione comprehensa: nisi hæc fuerit voluntas. Idē etiam de nucleis oliuarum, sed & de balanis est: vel si qui alij nuclei sint. De pinu autem integri strobyli, ligni appellatione continebuntur.

Idem Libro I. de adulter.
Lex CCXIII.

CEDERE *diem significat incipere deberi pecuniam. Venire diem, significat eum diem venisse, quo pecunia peti posit. Vbi ergo purè quis stipulatus fuit: & cessit, & venit dies. vbi in diem: cessit dies, sed nondum venit. Vbi sub conditione: neq; cessit, neque uenit dies pendente adhuc conditione. Aes alienum est, quod nos alijs debemus. Aes suum est, quod alij nobis debent. Lata culpa, est nimia negligentia: id est, non intelligere quod omnes intelligunt.*

Iabolenus Libro VI. ex Cassio,
Lex CXI.

CENSERE *est constituere, & præcipere: unde etiam dicere solemus, censeo ut hoc facias: & , Senatum aliquid censuisse.* Inde Censoris

nomen videtur esse tractum.

Paulus Libro VI.

Lex CXL.

CEPISSE *quis intelligitur, quamuis alijs adquisiuit.*

Caius Libro LXXII.

Lex XLIIII.

CAETERA *quoque, quibus tuendi, curandiue corporis nostri gratia vtimur, ea appellatione significantur.*

Constituitur infrà post.l.verbo victus.

Vlpianus Lib. II ad Senatuscons.

Lex CLX.

CAETERORVM, *& reliquorum appellatione etiã omnes continẽtur: vt* Marcellus *ait: circa cũ, cui optio serui legata est, cæteri* Sempronio. *Nã tentat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere.*

Idem Libro LX.

Lex LVI.

COGNOSCERE *instrumenta, est relegere, & recognoscere.* Dispũgere, *est conferre accepta, et data.* Liberorũ *appellatione continentur, non tãtũ, qui sunt in potestate, sed oẽs qui sui iuris sunt: siue virilis siue fœminini sexus sunt, exue fœminis descendentes.*

Idem Libro XXXVIII.

Lex CLXXIII.

COLLEGARUM appellatione ij continentur, qui sunt eiusdem potestatis. Qui extra continentia urbis est, abest. cæterum usque ad continentia, non abesse uidebitur.

Idem.

Lex CLXXXVI.

COMMENDARE nihil aliud est, quàm deponere.

Idem Libro XII.

Lex LIIII.

Connectel. creditor autem. & l. creditores, & l. creditorum.

CONDITIONALES creditores dicuntur ij, quibus nondum competit actio, est autẽ competitura: uel qui spem habent, ut competat.

Paulus Libro XVII.

Lex XXIX.

CONIVNCTIONEM enim nonnunquam pro disiunctione accipi, Labeo ait: ut in illa stipulatione, mihi hærediq; meo: te hæredemq; tuũ.

Adde l. alienationis uerbum.

Florentinus Libro X. Institut.

Lex CCIX.

CORAM Titio aliquid facere iussus, non uidetur præsente eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat: non uidetur coram eo fecisse. Scire autem, non etiam uelle is debet. nam & inuito reo rectè fit, quod iussum est,

Paulus Libro XVI. breuis edict.

Lex LV.

CREDITOR *autem is est, qui exceptione perpetua summoueri non potest. Qui autem temporalem exceptionem timet, similis est conditionalis creditori.*

Vlpianus Libro VI. ad edict.

Lex X.

CREDITORES *accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacunque actione, uel persequutione, uel iure ciuili (sine ulla exceptionis perpetuæ remotione) uel honorario, uel ordinario, uel extraordinario, siue purè, siue in diem, siue sub conditione. Quòd si natura debeatur, non sunt loco creditorum. Sed & si non sit mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur.*

Caius Libro I. ad edict. prouinc.

Lex XI.

CREDITORVM *appellatione non ij tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderint: sed omnes, quibus ex aliqua causa debetur.*

Celsus Libro XXVIII. Digestorum.

Lex XCVIII.

CVM *bis sexto calendas est, nihil refert, utrum priore, an posteriore die, quis natus sit, & sic deinceps sexto calendas, eius natalis dies est.*

Nam id biduum pro uno die habetur: sed posterior dies intercalatur, non prior. Ideo quo anno intercalatum non est, sexto calendas natus; cùm bis sexto calendas est, priorem diem natalem habet. Cato *putat mensem intercalarem addititium esse: omnesq; eius dies pro momento temporis obseruat: extremoq; diei mensis* Februarij *tribuit.* Quintus Mutius, Mensis, *ait, intercalaris constat ex diebus* XXIX.

Alphenus Varus Libro II. Digestorum.

Lex CCII.

CVM *in testamento scriptum esset, ut hæredes in funere, aut in monumento duntaxat aureos centum consumerent: non licet minus consumere, si amplius uellent, licet: neq; ob eam rem contra testamentum facere uidentur.*

Paulus Libro X. ad Plautium.

Lex LXXXI.

CVM *prætor dicit, ut opus factum restituatur: etiam damnum datum actor consequi debet.* Nam *uerbo restitutionis omnis utilitas actoris cõtinetur.*

Idem libro VII. Imperialium sententiarum in cognitio. prolatarum.

Lex CCXL.

CVM *quærebatur an uerbum, soluto matrimonio dotem reddi: non tantùm diuortium, sed etiã mortem contineret: hoc est, an de hoc quoque casu*

contrahentes seruiant: & multi putabant non de hoc sensisse: & quibusdam alijs contrà uidebatur: secundum hoc Titus Imperator pronuntiauit, id actum eo pacto, ut nullo casu remaneret dos apud maritum.

Celsus Libro XXXII. Digestorum.

Lex XCVII.

CVM *stipulamur quanta pecunia ex hæreditate Lucij Titij ad te peruenit: res ipsas quæ peruenerunt, non pretia earum spectare uidemur.*

Modestinus Libro IIII. Pandectarum.

Lex CVIII.

DEBITOR *intelligitur is, à quo inuito exigi pecunia potest.*

Paulus Libro I.I. ad edict. ædil.

Lex LXXVI.

DEDISSE *intelligendus est, etiam is, qui permutauit, uel compensauit.*

Terentius Clemens Libro V. ad l. Iul. Pap.

Lex CLI.

DELATA *hæreditas intelligitur, quam quis possit adeundo consequi.*

Modestinus Libro VII. Regula.

Lex CII.

DEROGATVR *legi, aut abrogatur. derogatur legi, cùm pars detrahitur: abrogatur legi, cùm prorsus tollitur.*

Vlpianus Libro VI.

Lex XL.

DETESTATIO *est denunciatio facta cũ testatione. Serui appellatio etiam ad ancillam refertur. Familiæ appellatione liberi quoque continentur. Vnicus seruus, familiæ appellatione non continetur. nec duo quidem familiam faciunt.*

Modestinus Libro I. de præscript.

Lex CVI.

DIMISSORIAE *literæ sunt, quæ uulgò dicuntur apostoli. Dimissoriæ autem dictæ sunt, quòd per eas causa ad eum, qui appellatus est, dimittitur.*

Caius Libro V. Legis duodecim tabularũ.

Lex CCXXXVIII.

DVOBVS *negatiuis uerbis quasi permittit lex magis, quàm prohibeat. Idq́; etiam Seruius animaduertit.*

Vlpianus Libro I. ad Senatusconsul.

Lex CLIX.

ETIAM *aureos nummos æs dicimus.*

Idem Libro VII.

Lex CXLI.

ETIAM *ea mulier, cùm moreretur, creditur filium habere, quæ exciso * uentre ædere poßit.* *utero
Necnon etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit: utputa eum

eum qui ab hostibus captus remeauit.

Caius Lib. III. ad edictum.
Lex XVI.

EVM, *qui uectigal populi Romani conductum habet, publicanum appellamus. nam publici appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit. Ciuitates enim loco priuatorum habentur.*

Paulus Lib. II. Manualium.
Lex CCXXVII.

EX *illa parte edicti, Eum quem ei hæredem esse oportet, hæredis hæredibus bonorum possessio non defertur. Item in substitutione his uerbis, Quisquis hæres mihi erit. proximus hæres tantùm significatur. imò non tantùm proximus hæres, sed etiam scriptus.*

Vlpianus Lib. XXIIII.
Lex CLXXXIX.

FACERE *non* ⋆ *oportere, & hanc significationem habet, ut abstineat quis ab eo facto, quod contra conuentionem fieret: & curare ne fiat.* ⋆*aliàs deest negatio.*

Pomponius Lib. XXIII.
Lex CLXXV.

FACIENDI *uerbo, reddendi causa etiam continetur.*

Caius Lib. XVI. ad edict. prouinc.

Lex CXCVI.

Annecte l. pronunciatio. FAMILIAE *appellatione, & ipse princeps familiæ continetur. Fœminarum liberos in familia earum non esse, palàm est: quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur.*

Caius Libro III.

Lex CCXXXV.

FERRI *propriè dicimus, quæ quis suo corpore baiulat: portari ea, quæ quis iumento secum ducit: agi ea, quæ animantia sunt*, Fabros *tignarios dicimus non eos duntaxat, qui tigna dolant, sed omnes, qui ædificant.*

Paulus Libro III. ad Vitellium.

Lex LXXXIIII.

FILII *appellatione omnes liberos, intelligimus.*

Iulianus.

Lex LXXXVI.

FRVGEM *pro reditu appellari, non solùm pro frumentis, aut leguminibus, uerumetiam pro eo quod ex uino, uel ex syluis cæduis, cretæ fodinis, lapicidinis capitur. Iulianus scribit, fruges omnes esse quibus homo uescatur, falsum esse. non enim carnes, aut aues, ferásue, aut poma fruges dici.* Fru*mentum autem id esse, quod arista in se teneat, recte* Gallum *definisse.* Lupinum *uero, & fabas, fru-*

ges potius dici: quia non arista, sed siliqua continentur: quæ Seruius apud Alfenum in frumento contineri putat.

Triphonius Lib. I. disputat.

Lex CCXXV.

FVGITIVVS *est, non is, qui solam fugiendi à domino consilium suscepit, licet id se facturum iactauerit: sed qui in ipsum factum fugæ, uitium mentis deduxerit. Nam & furem, & adulterum, & aleatorem, quanquam alia significatione, ex animi propositione cuiusque sola dicere quis poßit, etiam eum, qui nunquam alienam rem inuito domino subtraxerit: qui nunquam alienam matremfamiliàs corruperit: si modò eius mentis sit, ut occasione data id commissurus sit: tamē oportere hæc eadem crimina assumpto actu intelligi. & ideo fugitiuum quoque, & errorem, non secundum propositionem solam, sed cum aliquo facto intelligi constat.*

Florentinus Libro VII. Institut.

Lex CCXI.

FVNDI *appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur. Sed in usu urbana ædificia, ædes: rustica, uillæ dicuntur. Locus uero sine ædificio, in urbe, area: in rure autem, ager appellatur: idemq; ager cum ædificio, fundus dicitur.*

Vlpianus Lib. V. ad legem Iuliam.
Lex CXXXVI.

GENERI *appellatione & neptis, & pronepotis, tam ex filio, quàm ex filia editarum, cæterarumq; maritos contineri, manifestum est.*

Idem Lib. XXIII. ad edict.
Lex CLXXXVIII.

HABERE *duobus modis dicitur: altero iure dominij: altero, obtinere sine interpellatione id, quod quis emerit. Cautum intelligitur, siue personis, siue rebus cautum sit.*

Paulus Lib. XXXVIII. ad edict.
Lex CXCII

HAEC *adiectio, plurísue, non infinitam pecuniam continet, sed modicam duntaxat: ut taxatio hæc, Solidorum decem plurísue: ad minutulā summam referatur.*

Caius Lib. I. de verbo. obliga.
Lex CCXXXI.

HAEC *enuntiatio, quæ fuit pluris aureorum triginta: simul & quantitatis, & æstimationis significatiua est.*

Iulianus Lib. II. Digesto.
Lex CC.

*noxis. HAEC *stipulatio * noxijs solutum præstari: non existimatur ad eas * noxias pertinere,*
*noxas

quæ publicam exequutionem, & coercitionem capitalem habent.

Vlpianus Libro LXXIII. ad edict.

Lex LXIX.

HAEC *verba, cui rei dolus malus abfuerit: generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in hanc rem admissus est, de qua stipulatio est interposita.*

Proculus Libro V. Epistol.

Lex CXXIIII.

HAEC *verba, ille aut ille: non solùm disiunctiuæ, sed etiam subdisiunctiuæ orationis sunt.* Disiun*ctiuum est, veluti cùm dicimus, aut dies aut nox est quorum posito altero, necesse est tolli alterum: item sublato altero, poni alterum.* Ita *simili figuratione verbum, aut, potest esse subdisiunctiuum.* Subdisiun*ctiuorum autem genera sunt duo: vnum, cùm ex propositis finibus ita non potest vtrunque esse, vt posit neutrum esse: veluti cùm dicimus, aut sedet, aut ambulat.* Nam *vt nemo potest vtrunque simul facere, ita aliquis potest neutrum veluti is, qui accumbit.* Alterius *generis est, cùm ex propositis finibus, ita non potest neutrum esse, vt posit esse vtrũque: veluti cũ dicimus, omne animal aut facit aut patitur.* Nullum *enim animal est, quod nec faciat,*

nec patiatur: at potest simul & pati & facere.

Paulus Libro XXX.

Lex LXXIII.

HAEC *uerba in stipulatione posita, eā rē rectè restitui: fructus continent. rectè enim uerbum, pro uiri boni arbitrio est.*

Idem Libro I. ad edictum.

Lex CXCIII.

HAEC *uerba, quanti eam rem apparet esse: non ad id, quod interest, sed ad rei æstimationem referuntur.*

Vlpianus Libro LXXII. ad edict.

Lex LXV.

HAEREDIS *appellatio, non solùm ad proximum hæredem, sed etiam ad ulteriores refertur. Nam & hæredis hæres, & deinceps, hæredis appellatione continentur.*

Idem Libro XXX. ad Senatusconsul.

Lex CLXX.

HAEREDIS *appellatione omnes significari successores credendum est, etsi uerbis non sint expreßi.*

Pomponius Libro III.

Lex CXIX.

HAEREDITATIS *appellatio, sine dubio continet etiam damnosam hæreditatem, iuris enim*

nomen est, sicuti bonorum possessio.

Paulus Libro IIII. ad legem Iuliam.

Lex CXXXVIII.

HAEREDITATIS *appellatione, bonorũ quoque possessio continetur.*

Pomponius Libro VIII. ad Q. Mutium.

Lex CXXII.

HERENNIVS *ait, si ita scriptum sit, Filio filijsq; meis hosce tutores do: masculis dunta xat tutores datos: quoniam à singulari casu, hoc est, filio, ad pluralem uidetur transisse, continentem eundem sexum, quem singularis prior positus habuisset. Sed hoc facti, non iuris habet quæstionem: Potest enim fieri, ut in singulari casu de filio senserit: deinde plenius omnibus liberis prospexisse in tutore dando uoluerit, quod magis rationabile esse uidetur.* *alias Seruius.*

Caius Libro X. ad legem Iul. Pap.

Lex CLII.

HOMINIS *appellatione tam fœminam, quàm masculum contineri, non dubitatur.*

Pomponius Libro II. ad Q. Mutium.

Lex CXVIII.

HOSTES *ij sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuimus. cæteri latrones, aut prædones sunt.*

Vlpianus Libro IX.

Lex CXLIII.

ID *apud se quis habere videtur, de quo habet actionem: habetur enim, quod peti potest.*

Idem Lib. LXVI. ad edictum:

Lex LXVIII.

ILLA *uerba, arbitratu Lucij Titij fieri: ius significant, & in seruum non cadunt.*

Paulus Libro II. ad edictum.

Lex CLXI.

ILLA *verba, optimus maximusq; est: vel in eum cadere possunt, qui solus est. Sic & circa edictum Prætoris supremæ tabulæ habentur etiam solæ. Pueri appellatione etiam puella significatur. Nam & fœminas puerperas appellant recentes ex partu: & Græci communiter* * ὁ καὶ ἡ παῖς *appellant.*

** id est, hic & hæc puer.*

Idem Lib. III. ad plautium.

Lex LXXIX.

IMPENSA *necessariæ sunt, quæ si factæ non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit. Vtiles impensas esse, Fulcinius ait, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem esse non sinant: ex quibus reditus mulieri adquiratur: sicut arbusti pastinationes vltra quàm necesse fuerat: item doctrinã puerorum: quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel inuitam non oportet, nec cogatur fun=*

** παῖδας*

do, aut mancipijs carere. In his impensis & pistrinum & horreum insulæ dotali adiectum plerunque dicimus. Voluptariæ sunt, quæ speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: at sunt viridaria, aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ.

Papinianus Lib. II. Responso.

Lex CCXIX.

IN CONVENTIONIBUS *contrahentium voluntatem potius, quàm verba spectari placuit. Cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locauerint, vt ad hæredem eius, qui susceperit pertineret: ius hæredum ad legatarium quoque trãsferri potuit.*

Paulus Lib. IX. ad Plautium.

Lex LXXX.

IN *generali petitione legatorum, etiam datæ libertates continentur, ex mente legis duodecim tabularum.*

Vlpianus Lib. II. ad Edictum.

Lex III.

IN ITINERE *faciendo viginti millia passuum in dies singulos peragenda, sic sunt accipienda, vt si post hanc dinumerationem minus quàm viginti millia supersint, integrum diem occupent: veluti si* XXI. *millia passuum sunt, biduum eis attri* ✱ faciẽ *buetur: quæ dinumeratio ita demũ* ✱ *colligẽda erit,* da.

si de die non conueniat. Eius qui apud hostes decessit, dici hæreditas non potest, quia seruus decessit.

Alphenus Varus Lib. VIII. Digest.

Lex CCIII.

IN *lege censoria Portus Siciliæ ita scriptum erat. Seruos, quos domum quis duceret suo usu, pro his portorium ne dato. Quærebatur, si quis à Sicilia seruos Romam mitteret fundi instruendi causa: utrum pro his * hominibus portorium dare deberet, nécne. Respondit duas esse in hac scriptura quæstiones. Primam, quid esset, domum ducere: alteram, quid esset, usu suo ducere. Igitur quæri solet, utrum ubi quisque habitaret, siue in prouincia, siue in Italia: an duntaxat in sua cuiusque patria domus esse rectè diceretur. Sed de re rectè constitutum esse, eam domum unicuique ibi debere existimari, ubi quisque sedes & tabulas haberet, suarumq; rerum constitutionem fecisset. Quid autem esset, usu suo, magnam habere dubitationem. Et magis placere quod uictus sui causa paratum esset, tantum contineri. Itemq; de seruis eadem ratione quæri, qui eorum usus sui causa parati essent, utrum dispensatores, insularij uillici, atrienses, textores. an operarij quoque rustici, qui agrorum colendorum causa habētur, ex quibus paterfamiliàs fructus caperet, quibus se toleraret: omnes denique*

* omnibus.

seruos quos quisque emisset vt ipse haberet, atque eis ad aliquam rem vteretur, neque ideo emisset vt venderet. Et sibi videri, eos demum vsus sui causa patremfamiliás habere, qui ad eius corpus tuendũ; atque ipsius cultum propositi destinatique essent: quo in genere * vectores, cubicularij coci, administratores, atque alij, qui ad eiusmodi vsum parati essent, numerarentur. * actores

Quintus Mutius Libro singulari. * ὅρων.

Lex CCXLI.

IN RVTIS & cæsis ea sunt, quæ terra non tenentur, quæq; opere structili tectorióue non continentur. *Id est, finitionũ

Celsus Libro XXXV. Digestorum.

Lex CLVIII

IN VSV iuris frequenter uti nos, Cassellius ait, singulari appellatione; cum plura generis eiusdem significare uolumus. nam & multum hominem uenisse Romam, & piscem vilem esse dicimus. Item in stipulando satis habemus de hærede cauere: Si ea res secundum me, hæredémue meum iudicata erit: & rursus: Quod ob eam rem te hæredémue tuum: nempe æquè & si plures hæredes sint, continentiæ stipulatione.

Pomponius Libro II. ad S.C.

Lex CLXIII.

IN vulgari substitutione, qua ei, qui supremus

morietur, hæres substituitur: rectè substitutus etiã unico intelligitur, exemplo legis duodecim tabularum. ex quibus proximus agnatus, etiam solus habetur. Siquis ita in testamento scripserit, Si quid filio meo acciderit, Dama *seruus meus liber esto: mortuo filio,* Damæ *liber erit: licet enim accidant aliqua & uiuis, attamen uulgari sermone etiam mors significatur.*

Paulus Lib. XXVIII.

Lex CLXXXIIII.

Adde l. tabernæ. & l. instructã.

INDE *tabernacula, & contubernales dicti sunt.*

Vlpianus Lib. I. ad edictum.

Lex CXCVII.

INDICASSE *reum, est detulisse, arguisse, accusasse, & conuicisse.*

Vlpianus.

Lex XLV.

INSTRATO *omne uestimentum contineri, quod inijciatur,* Labeo *ait:* Neque enim dubium *est, quin stragula uestis sit quod* Græci περιστρώματα *uocant. In uictu ergo uestem accipiemus, non stragulam: instratum, omnem stragulam uestem.*

Vlpianus Lib XXVIII. ad edictum.

Lex CLXXXV.

INSTRVCTAM *autem tabernam sic accipimus, quæ & rebus & hominibus ad negotia-*

tionem paratis constat.

Terent. Clemens Lib. XII. ad legem Iuliam Papiam.

Lex CLIII.

INTELLIGENDUS *est mortis tempore fuisse, qui in utero relictus est.*

Paulus Lib. XXXV.

Lex CXCI.

INTER *diuortium & repudium hoc interest, quòd repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuertisse dicitur, quòd diuortium ex eo dictum est, quòd in diuersas partes eunt qui discedunt.*

Paulus Lib. XLIIII. ad edictum.

Lex CXCIIII.

INTER *donum, et munus hoc interest, quòd inter genus & speciem. Nam genus esse donum Labeo ait, à donãdo dictum: munus speciem. nam munus esse donum cum causa: ut puta natalitium, nuptiarum.*

Vlpianus Lib. II. ad edictum.

Lex CLXXIX.

INTER *hæc uerba, quanti ea res erit: uel, quanti eam rem esse * apparet. nihil interest. in utraque enim clausula placet ueram rei æstimationem fieri.* *paret.

Iabolenus Lib. I. ex posterioribus Labeonis.

Lex CCXVII.

INTER *illam conditionem, cùm fari potuerit, & postquam fari potuerit, multum interest. nam posteriorem scripturam uberiorem esse constat: cùm fari potuerit, arctiorem: & id tantummodo tempus significari, quo primùm fari poßit. Item ita data conditione, illud facito in diebus: si nihil præterea fuisset adiectum, in biduo conditionem impleri oportet.*

Vlpianus Lib. X. ad edictum.

Lex XVII.

INTER *publica habemus non sacra, nec religiosa, nec quæ publicis usibus sunt destinata: sed si qua sunt ciuitatum uelut bona: sed & peculia seruorum ciuitatum proculdubio publica habētur. Publica uectigalia intelligere debemus, ex quibus uectigal fiscus capit: quale est uectigal portus, uel uenalium rerum: item salinarum, & metallorum, & piscariarum.*

Modestinus Lib. VIII. differen.

Lex CI.

INTER *stuprum & adulterium hoc interesse quidam putant, quòd adulterium in nuptam; stuprum in uiduam & in uirginem committitur. Sed lex Iulia de adulterijs hoc uerbo indifferēter ut;*

tur. Diuortium inter uirum & uxorem fieri dicitur: repudium uero sponsæ remitti uidetur: quod & in uxoris personam non absurdè cadit. Verum est, morbum esse temporalem corporis imbecillitatem uitium uero perpetuum corporis impedimentum, * ueluti si luscus sit. Nam et luscus utique uitiosus est: Seruis legatis etiam ancillas deberi quidam putant, quasi cõmune nomen utrunq; sexũ contineat.

* ueluti si talum excussit. ita luscus.

Paulus Lib. IIII. ad Plaut.

Lex LXXVIII.

INTERDVM *proprietatem quoque uerbũ possessionis significat: sicut in eo qui possessiones suas legasset, responsum est.*

Paulus Lib. LXVI. ad edictum.

Lex LXIIII.

INTESTATVS *est, non tantum qui testamentum non fecit, sed etiam is, cuius ex testamento hæreditas adita non est.*

Martianus Lib. VII. Institutionum.

Lex CCX.

IS *qui natus est ex mancipijs urbanis, & missus est in uillam nutriendus: in urbanis seruis constituetur.*

Iulianus Lib. XXXI. Digestorum.

Lex CCI.

IVSTA *interpretatione recipiendum est, ut appellatione filij, sicuti filiamfamilias contineri*

ſæpe reſpondimus, ita & nepos uideatur compre-hendi: & patris nomine, auus quoque demonſtrari intelligatur.

Paulus Lib. VIII. ad edictum.

Lex XIIII.

LABEO & Sabinus exiſtimant, ſi ueſtimentum ſciſſum reddatur, uel res corrupta reddita ſit, uelut ſcyphi colliſi, aut tabula raſa pictura: uideri rem abeſſe, quoniam earum rerum pretium non in ſubſtantia, ſed in arte ſit poſitum. Item ſi dominus rem, quæ ſibi furto aberat, ignorans emerit: rectè dicitur res abeſſe, etiam ſi poſtea id ita eſſe ſcierit: quia uidetur res ei abeſſe, cui pretium abeſt: Rem amiſiſſe uidetur, qui aduerſus nullum, eius rei perſequendæ actionem habet.

Vlpianus Lib. XX.

Lex XIX.

LABEO libro primo Prætoris urbani definit, quòd quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur: & actum quidem generale uerbum eſſe, ſiue uerbis quid agatur, ut in ſtipulatione: ſiue re, ut in numeratione pecuniæ. Contractum autem, ultro citroq; obligationem eſſe, quem Græci* συνάλλαγμα uocat, ueluti emptionem, uenditionem, locationem, conductionẽ, ſocietatem. Geſtũ autem, rẽ ſignificare ſine uerbis factã.

*Id eſt, mutuum factum obligationum.

Paulus

Paulus Libro IIII. Sententiarum.

Lex CCXXIII.

LATAE *culpæ finis est, nõ intelligere id, quod omnes intelligũt. Amicos appellare omnes debemus: non leui notitia coniunctos: sed quibus fuerint iura cum patrefamilias honestis familiaritatis quæsita rationibus.*

Vlpianus Libro II. ad legem Iuliam Papiam.

Lex CXXX.

LEGE *obuenire hæreditatem, non improprie quis dixerit, etiam eam, quæ ex testamento defertur: quia lege duodecim tabularum testamentariæ hæreditates confirmantur.*

Paulus Libro LVI. ad edictum.

Lex XLVII.

LIBERATIONIS *uerbum, eandem uim habet, quam solutionis.*

Callistratus Libro II. Quæstionum.

Lex CCXX.

LIBERORVM *appellatione, nepotes, & pronepotes, cæteriq;, qui ex his descendunt, continentur: hos enim omnes liberorum appellatione lex duodecim tabularum comprehendit. Toties enim leges necessarium ducunt, cognationum singularum nominibus uti, ueluti filij, nepotis, pronepotis, cæterorúmue, qui ex his descendunt: quoties*

non omnibus qui post eos sunt: præstitum uoluerint, sed solis ijs succurrent, quos nominatim enumerant. At ubi non personis certis, non quibusdam gradibus præstatur, sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt, liberorum appellatione comprehenduntur. Sed *&* Papyrius Fronto *lib.* III. *responsorum ait, Prædio cum uillico, & contubernali eius, & filijs legato, nepotes quoque ex filijs contineri: nisi uoluntas testatoris aliter se habeat. filij enim appellatione sæpe & nepotes accipi, multifariam placere.* Diuus *quoque* Marcus *rescripsit, non uideri sine liberis defunctum, qui nepotem suum hæredem reliquit.* Præter *hæc omnia, natura nos quoq; docet, parentes pios, qui liberorum procreandorum animo & uoto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt continere.* Neq; *enim dulciori nomine possumus nepotes nostros, quàm filij, appellare.* Etenim *idcirco filios filiásue concipimus, atque ædimus, ut ex prole eorum eárumue, diuturnitatis nobis memoriam in æuum relinquamus.*

Vlpianus Libro XXXVIII.

Lex CLXXII.

LIBERTI *appellatione, etiam libertam contineri placuit.*

Modestinus Libro VIII. Regularum.

Lex CIII.

LICET capitalis, Latinè loquentibus, omnis causa existimationis uideatur: pœnæ tamen appellatio capitalis; mortis uel amißionis ciuitatis, intelligenda est.

Caius Libro XXXII. ad edictum prouin.

Lex LVIII.

LICET inter gesta & facta uideatur quædam esse subtilis differentia, attamen* καταχρηστικῶς inter gestum & factum, nihil interest. Paternos libertos, rectè uidemur dicere nostros libertos: liberorum uerò nostrorum libertos, non rectè nostros libertos dicimus.

*id est, abusiue.

Vlpianus Libro XXII.

Lex XXXVI.

LITIS nomen, omnem actionem significat: siue in rem, siue in personam sit.

Celsus Libro XXV. Digestorum.

Lex XCVI.

LITTVS est quousque maximus fluctus à mari peruenit: idq; Marcum Tullium aiunt, cùm arbiter esset, primum constituisse. Prædia dicimus aliquorum esse, non utique communiter habentium ea, sed uel alio aliud habente.

Iabolenus Libro XI. ex Casſio.

Lex CXII.

LITTVS *publicum eſt eatenus, quatenus maximè fluctus exæſtuat, & effluit.* Idem *iuris eſt in lacu, niſi is totus priuatus eſt.*

Vlpianus Libro LXVIII. ad edictum.

Lex LX.

LOCVS *eſt non fundus, ſed portio aliqua fundi.* Fundus *autem integrum aliquid eſt: & plerunque* * *locum ſine uilla accipimus.* Cæte*rùm adeò opinio noſtra & conſtitutio locum à fundo ſeparat, ut & modicus locus poßit fundus dici, ſi fundi animo eum habuerimus.* Non *enim magnitudo locum à fundo ſeparat, ſed noſtra affectio.* Et *quælibet portio fundi poterit fundus dici, ſi iam hoc conſtituerimus.* Necnon *& fundus, locus conſtitui poteſt.* Nam *ſi eum alÿ adiuxerimus fundo, locus fundi efficietur.* Loci *appellationem non ſolùm ad ruſtica, uerùm ad urbana quoque prædia pertinere,* Labeo *ſcribit. ſed fundus quidem ſuos habet fines: locus uerò latére poteſt, quatenus determinetur & definiatur.*

*fundū

Paulus Libro I. Manualium.

Lex CCXXVI.

MAGNA *negligentia, culpa eſt magna culpa, dolus eſt.*

Licinius Libro X. Regularium.

Lex CLVI.

MAIORE *parte anni possedisse quis intelligitur, etiam si duobus mensibus possederit: si modò aduersarius eius aut paucioribus diebus, aut nullis possederit.*

Iabolenus Lib. II. ex poster. Labeo.

Lex CCXLII.

MALVM, *nauis esse partem: artemonem autem non esse, Labeo ait. & verius est: quia pleræq; naues sine malo inutiles essent: ideoq; pars nauis habetur, artemon autem magis additamẽtum, quàm pars nauis est. Inter proiectum, & immissum, hoc interesse Labeo ait quòd proiectum esset id, quod ita proueheretur, ut nusquàm requiesceret: qualia* Mœniana *&* Suggrundia *essent. Immissum autem, quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret: uelut tigna, trabesq; quæ immiterentur. Plumbum autem quod pro tegulis poneretur, ædificij esse, ait* Labeo: *sed id quod* * ἐν αἰθρίῳ *tegendi causa poneretur, contrà esse. Viduam non solum eam, quæ aliquando nupta fuisset: sed eam quoque mulierem, quæ uirum non habuisset, appellari, ait* Labeo: *quia uidua sic dicta est, quasi uecors, uesanus, qui sine corde, aut sine sanitate esset. similiter uiduam esse dictum*

* *i. spatij quod subdio expositũ est.*

quasi sine duitate. Structuram loci alicuius ex tabulis factam, quæ æstate tollerentur, & hyeme reponerentur, ædium esse ait Labeo: quoniam perpetuo usui parata esset: neque ad rem pertinere quod interim tollerentur.

Vlpianus Libro V. ad edictum.

Lex IX.

MARCELLVS *apud Iulianum tractans notat, uerbo, *rapuisse, & scissum, & fractum cõtineri, & ui raptum.*

** rupisse, aliàs, perisse.*

Paulus Libro X. ad legem Iuliam Papiam.

Lex CXLIIII.

MASVRIVS *scribit lib.* Memorabilium, *pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cùm uxor non esset, cum aliquo tamen uiuebat: eamq; nunc uero nomine amicam, paulò honestiore, concubinã appellari.* * Caius Flaccus *in libro de iure* Papyriano, *scribit, pellicem nunc uulgò uocari, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat: quosdã eam, quæ uxoris loco siue nuptijs in domo sit: quam Græci* παλλακὴν uocant.*

* Grancus

** id est,* pellicem *aliàs* ἑθείραν *id est, amicam.*

Paulus Libro II. fideicom.

Lex XCI.

MEORVM *& tuorum appellatione, actiones quoque contineri dicendum est.*

Vlpianus Libro LXVI. ad edictum.

Lex LXVI.

MERCIS *appellatio, ad res mobiles tantùm pertinet.*

Africanus Libro IIII. Quæſt.

Lex CCVII.

MERCIS *appellatione, homines non contineri, Mela ait. & ob eam rem mangones, non mercatores, ſed uenalitiarios appellari ait: & rectè.*

Martianus Libro I.

Lex CLIIII.

MILLE *paſſus non à muro urbis, ſed à continentibus ædificijs numerandi ſunt.*

Paulus Libro XXIII.

Lex XXXII.

MINVS *ſolutum intelligitur, etiam ſi nihil eſſet ſolutum.*

Idem Libro XII. Reſpon.

Lex CV.

MODESTINVS *reſpondit: his uerbis, libertis libertabusq; meis, libertum libertæ teſtatoris non contineri.*

Iabolenus Lib. XIIII. ex Caſſiod.

Lex CXIII.

MORBVS *ſonticus eſt, *qui cuiq; rei nocet.* **quicũque*

Celsus Lib. XXIIII. Digestorum.

Lex XCIII.

MOMENTIVM, *item mobilium appellatione, idem significamus: si * non apparet, de functum animalia duntaxat, quæ seipsa mouerent, mouentia uocasse: quod uerum est.*

*tamen

Caius Lib. VI. ad Edictum.

Lex XIII.

MVLIERIS *appellatione, etiam virgo uiri potens continetur.* Res *abesse videntur (vt Sabinus ait, &* Pedius *probat) etiam eæ, quarum corpus manet, sed forma mutata est, & ideo si corruptæ redditæ sint, uel transfiguratæ, uideri abesse: quoniam plerunque plus est in manus pretio, quàm in re.* Desinere *autem abesse res tunc uidetur, cùm sic rediit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus ob hoc, quòd furto pridem subtracta est.* Abest *& ea res, quæ in rebus humanis non est.*

Paulus Lib. Singul. cogni.

Lex CCXXVIII.

MVNICIPES *intelligendi sunt & ij, qui in eodem municipio nati sunt.*

Martianus Lib. I. Publi.iud.

Lex CCXIIII.

MVNVS *propriè est, quod necessariò subimus, lege, more, imperioue eius, qui iubendi habet*

potestatem. D*ona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate, iure, officio, sed sponte præstantur: quæ si non præstentur, nulla repræhensio est: & si præstentur, plerunque laus inest.* Sed *in summa in hoc uentum est, vt non quodcunque munus, idem donũ accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur.*

Paulus Libro IX.
Lex XVIII.

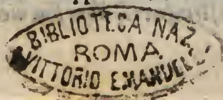
MVNVS *tribus modis dicitur: vno, donum, et inde munera dici dari mittiue.* Altero, *onus, quod cũ remittitur, uacationem militiæ munerisq́; præstat. inde immunitatem appellari.* T*ertio, officium: vnde munera militaria: & quosdam milites* *munifices *vocari.* I*gitur municipes dici, quòd munera ciuilia capiant.* *munifi cos

Caius Lib. X. ad legem Iul. Papiam.
Lex CXLIX.

NAM *quam sine liberis esse dicere non possumus: hunc necesse est vt dicamus liberos habere.* Cõuenit l. non est sine.

Modestinus Lib. II. excusationem.
Lex CIIII.

ἡ τῶν τεκνῶν προσηγορία καὶ ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους ἐκτείνεται id est, Natorum appellatio, & ad nepotes extenditur.



Vlpianus Libro XLII.
Lex CLXXVII.

NATVRA cauillationis, quam Græci, * σόφισμα appellauerunt, hæc est, ut ab euidenter ueris, per breuißimas mutationes, diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur.

* id est, comentum cauillatorium.

Proculus Libro I. Epiſtolarum.
Lex CXXV.

NEPOS Proculo ſuo ſalutem. Ab eo, qui ita dotem promiſit, cùm cōmodum erit, dotis filiæ meæ tibi erunt aurei centum: putásne protinus nuptijs factis, dotem peti poſſe? Quid ſi ita promiſiſſet: cū potuero, doti erunt tibi centum? Quòd ſi aliquam uim habeat poſterior obligatio, poßit, uerbum; quo modo interpretaris? utrum ære alieno deducto, an extante? Proculus, Cum dotem quis ita promiſit, Cum potuero, doti tibi erunt centum: exiſtimo ad id quod actum eſt, interpretationem eſſe redigendā. Nam qui ambiguè loquitur, id loquitur, quod ex ijs quæ ſignificantur, ſenſit. Proprius eſt tamen, ut eum hoc ſenſiſſe exiſtimem, quòd deducto ære alieno potero. Poteſt & illa accipi ſignificatio, cùm ſalua dignitate mea potero, quæ interpretatio magis accipienda eſt, ſi ita promiſſum eſt, cùm commodum ſerit, hoc eſt, cùm ſiue incommodo meo potero.

Marcellus Libro I. Digestorum.

Lex CXXXV.

NERATIVS Priscus tres facere existimat collegium. & hoc magis sequendum est.

Caius Libro VII. ad edictum prouin.

Lex XXIIII.

NIHIL aliud est hæreditas, quàm successio in uniuersum ius, quod defunctus habuit.

Vlpianus Lib. XV. ad Senatuscons.

Lex CLXIIII.

NOMEN filiarum & in posthumam cadere, quæstionis non est: quamuis posthumiæ non bene cadere in eam, quæ iam in rebus humanis est, certum sit. Portionis nomen non semper dimidiam, significat: sed prout adiectum est. Potest enim iubere aliquis & maximam partem partiri: potest & uigesimam, & tertiam, & prout libuerit. sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur. Habere, sicut peruenire, cum effectu accipiendum est.

Vlpianus Libro III. ad edictum.

Lex VI.

NOMINIS & rei appellatio ad omnem cōtractum & obligationem pertinet. Verbum, ex legibus, sic accipiendum est, tam ex legum sentētia, quàm ex uerbis.

Paulus Lib. VII. ad Senatusconsul.
Lex CLXII.

NON *est pupillus, qui in vtero est.*

Caius Lib. VIII. ad legem Iul. Pap.
Lex CXLVIII.

NON *est sine liberis, cui uel unus filius, vnáue filia est. hæc enim enuntiatio, habet liberos, non habet liberos: semper pro pluratiuo numero profertur, sicut & pugillares, & codicilli.*

Modestinus Lib. VIII. Epistol.
Lex CXVII.

NON *potest uideri minus soluisse is, aduersus quem amplioris summæ actio non competit.*

Paulus Lib. V. ad Senatusconsul.
Lex CLXIX.

Adde .l. nã quæ. NON *tantum in traditionibus, sed etiã in emptionibus, stipulationibus, & testamentis adiectio hæc, uti optimus maximusq; est, hoc significat, vt liberum præstetur prædium: non ut etiam seruitutes ei debeantur.*

Vlpianus Lib. I. de offic. proconsul.
Lex XCIX.

NOTIONEM *accipere debemus, & cognitionem, & iurisdictionem. Continentes prouincias accipere debemus eas, quæ* Italiæ *coniun-*

cta sunt: utputa Galliam. sed & prouinciam Siciliam magis inter continentes accipere non oportet, quæ modico freto ab Italia diuiditur. Instrumentorum appellatione quæ comprehendantur, per quàm difficile erit separare. Quæ enim propriè sint instrumenta, propter quæ dilatio danda sit, inde dignoscemus, si in præsentiam personæ, quæ instruere posit, dilatio petatur: puta eius qui actum gessit, licet in seruitute, uel qui actor fuit constitutus, putem uideri instrumentorum causa peti dilationem.

Caius Libro LXI. ad edict.

Lex L.

NVRVS *appellatio, etiam ad pronurum, & ultrà porrigenda est.*

Vlpianus Libro XXV.

Lex XXXVIII.

OSTENTVM *Labeo definit, esse omne contra naturam cuiusque rei genitum factumq;.* Duo *genera sunt ostentorum: unum quoties quid contra naturam nascitur, tribus manibus forte, aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ contraria est.* Alterum, *cùm quid prodigiorum uidetur, quomodo Græci* *φάσματα *uocant.* **id est prodigia.*

Vlpianus Libro XXV. ad edict.

Lex XXXIII.

PALAM, *est coram pluribus.*

Paulus Libro IIII. ad Senatusconsul.

Lex CLXVIII.

PALI *& perticæ, in numerum materiæ redigendi sunt: & ideo lignorum appellatione non continentur.*

Aelius Gallus de uerborum, quæ ad ius pertinent, significatione.

Lex CLVII.

PARIES *est, siue murus, siue maceria est, Item uia est, siue semita, siue iter est.*

Vlpianus Libro VI.

Lex XXVI.

PARTVM *non esse partem rei furtiuæ, Scæuola Libro XI. Quæstionum scribit.*

Vlpianus Libro XXVII. ad edict.

Lex CLXXXII.

✱alias: ista lex, incipit liber.

PATERFAMILIAS *peculium habere non potest, quemadmodum nec seruus bona.*

Vlpianus Libro LXIII.

Lex LII.

PATRONI *appellatione, & patrona continentur.*

Paulus Libro X. Respon.

Lex CCXXI.

PAVLVS *respondit falsum tutorem eam uerè dici, qui tutor non est. siue habenti tutorem*

datus est, siue non: sicut falsum est testamentũ, quod testamentum non est: & modius iniquus, qui modius non est.

Paulus Libro II. ad edict.

Lex IIII.

PECVNIAE appellatione rem significari Proculus ait.

Hermogenianus Lib. II. iur. Epitom.

Lex CCXXII.

PECVNIAE nomine, non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quàm mobiles: & tam corpora, quàm iura continentur.

Annecte hic l. rei appella.

Vlpianus Lib. XLVIII. ad Senatusconf.

Lex CLXXVIII.

PECVNIAE uerbum, non solùm numeratam pecuniam complectitur, uerum etiam omnem omnino pecuniam, hoc est, omnia corpora. Nam corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo est, qui * ignoret. Hæreditas nomen iuris est, quod accessionem, & decessionem in se recipit. Hæreditas autem uel maximè fructibus augetur. Actionis uerbum & generale est, & speciale. Nam actio dicitur omnis, siue in personam, siue in rem sit, petitio. Sed plerunque actiones personales solemus dicere. Petitionis autem uerbo, in rem actiones significari uidentur.

* ad præbet.

Persecutionis uerbo, extraordinarias persecutiones puto contineri: utputa fideicõmissorum, & si quæ aliæ sunt, quæ non habent iuris ordinariȷ executionem. Hoc *uerbum, debuit, omnem omnino actionem comprehendere intelligitur, siue ciuilis, siue honoraria, siue fideicommissaria fuit persecutio.*

Vlpianus.

Lex LXVI.

PENES *te, amplius est, quàm apud te. Nam apud te est, quod qualitercunque à te tenetur: penes te est, quod quodammodo à te possidetur.*

Pomponius Libro XVI.

Lex CLXXI.

PERVENISSE *à te rectè dicitur, quod per te ad alium peruenerit: ut in hæreditate à liberto per patronum filiumfamiliàs patri eius adoptiuo adquisita, responsum est.*

Caius Lib. VI. ad leg. duodecim tabularum.

Lex CCXXXVII.

PLEBS, *est cæteri ciues sine senatoribus.* De*testatum, est cum testatione denuntiatum.* Pig*nus appellatum est à pugno: quia res quæ pignori dantur, manu traduntur.* Vn*de etiam uideri potest uerum esse, quod quidam putant, pignus propriè rei* ✱Noxiæ *mobilis constitui.* ✱Nox*æ appellatione, omne delictum continetur.*

Caius

Caius Libro IIII.

Lex. XXII.

PLVS *est in restitutione, quàm in exhibitione. Nam exhibere, est præsentia corporis præbere: restituere, est etiam possessorem facere, fructusq; reddere: pleraque præterea restitutionis uerbo continentur.*

Vlpianus Lib. LXVI.

Lex LIX.

PORTVS, *appellatus est: conclusus locus, quo importantur merces, & inde exportantur: eaq; nihilominus, statio est conclusa atque munita. Inde angiportum dictum est.*

Marcellus Lib. XX. Digestorum.

Lex XCV.

POTEST *reliquorum appellatio, & uniuersos significare.*

Paulus Lib. Singula ad legem Fusiam Caniniam.

Lex CCXV.

POTESTATIS *uerbo, plura significãtur: in persona magistratuum, imperium: in persona liberarum, patria potestas: in persona serui, dominium. At cùm agimus de noxæ deditione, cum eo, qui seruum non defendit: præsentis corporis copiam facultatemq; significamus. In lege Atti-*

nia in potestatem domini rem furtiuam uenisse uideri, si eius uendicandæ potestatem habuerit, Sabinus, & Caßius aiunt.

Vlpianus Libro I. de adult.

Lex CCXII.

PRAEVARICATORES *eos appellamus qui causam aduersarijs suis donant: & ex parte actoris in partem rei concedunt: à uaricando enim præuaricatores dicti sunt.*

Idem Libro VIII. ad edict.

Lex XXXI.

PRATVM *est, in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus est: ex eo dictum, quòd paratum sit ad fructum capiendum.*

Paulus Libro XI.

Lex XXI.

PRINCEPS *bona concedendo, uidetur etiam obligationes concedere.*

Vlpianus Libro LIIII.

Lex XLVI.

PRONVNTIATVM *& statutum idem dici potest: promiscue enim & pronuntiasse, & statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi. Matremfamilias accipere debemus eam, quæ non inhoneste uiuit. Matrem enim familiàs à cæteris fœminis mores discernunt atque separant. perin*

de nihil intererit, nupta sit, an vidua: ingenua sit, an libertina: nam neque nuptiæ, neque natales matresfamiliàs faciunt, sed boni mores.

Paulus Lib. XLVI. ad edict.
Lex CXCV.

PRONVNTIATIO *sermonis in sexum masculino, ad vtrunque sexum plerunque porrigitur.* Familiæ *appellatio qualiter accipiatur, uideamus. & quidem variè accepta est.* Nam *& in res, & in personas diducitur.* In *res, vtputa in lege duodecim* T*abularum, his verbis,* A*gnatus proximus familiam habeto.* Ad *personas autem refertur familiæ significatio, ita cum de patrono & liberto loquitur lex familiæ:* ✱ Ex *ea, inquit, in eam familiam: & hic de singularibus personis, legem loqui constat.* Familiæ *appellatio, refertur & ad corporis cuiusdam significationem, quod aut iure proprio ipsorum, aut communi vniuersæ cognationis continetur.* Iure *enim proprio familiam dicimus, plures personas quæ sunt sub vnius potestate, aut natura aut iure subiectæ: vtputa patremfamiliàs matremfamiliàs, filiumfamiliàs, filiamfamiliàs quiq; deinceps uicem eorum sequuntur: vt puta nepotes & neptes, & deinceps.* Pater *autem familiàs appellatur, qui in domo dominũ habet: rectæq; hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat, non*

✱ In ea, ĩquit, familia.

enim solam personam eius, sed & ius demonstramus. Denique & pupillum patremfamilias appellamus. Et cùm paterfamilias moritur, quotquot capita ei subiecta fuerunt, singulas familias incipiunt habere, singuli enim patrumfamiliarum nomen subeunt. Idemq; euenit in eo, qui emancipatus est. Nam & hic sui iuris effectus, propriam familiam habet. Communi iure familiam dicimus omnium agnatorum. Nã etsi patrefamilias mortuo, singuli singulas familias habent: tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, rectè eiusdem familiæ appellabuntur, qui ex eadem domo, & gente proditi sunt. Seruientium quoque solemus appellare familiam: ut in edicto Prætoris ostendimus sub titulo de furtis. ubi Prætor loquitur de familia publicanorũ sed ibi non omnes serui, sed corpus quoddam seruorum demonstratur eius rei causa paratum: hoc est, uectigalis causa. Alia autem parte edicti omnes serui continentur: ut de hominibus coactis, & ui bonorum raptorum. Item redhibitoria, scilicet si deterior res reddatur emptoris opera, ut familiæ eius: & interdicto unde ui, familiæ appellatio omnes seruos comprehendit: sed & filij continentur. Item appellatur familia plurium personarum, quæ ab eiusdem, ultimi genitoris sanguine proficiscuntur: sicuti dicimus familiam Iuliani, quasi à fonte quodam memoriæ. Mulier autem familiæ

& caput & finis est.

Vlpianus Libro LIII.

Lex XLII.

PROBRVM, *& opprobrium, idem est. Probra quædam natura turpia sunt: quædam ciuiliter, & quasi more ciuitatis: utputa furtum, adulteriũ, natura turpe est. Enimuero tutelæ damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.*

Celsus Lib. XII. Digestorum.

Lex LXXXVIII.

PROPEMODVM *tantum quisque pecuniæ relinquit, quantum ex bonis eius refici potest. Sic dicimus, centum aureos eum habere, qui tantũ in prædijs, cæterisq; similibus rebus habeat. Non idem est in fundo alieno legato: quanquam is fundus hæreditaria pecunia comparari potest. Neque enim quisquam eum, qui pecuniam numeratam habet, habere dicet, quicquid ex ea parari potest.*

Iabolenus Libro V. ex Plautio.

Lex LXXXIII.

PROPRIE *bona dici non possunt, quæ plus incommodi, quàm commodi habent.*

Vlpianus Libro XXVII. ad edictum.

Lex CXC.

PROVINCIALES *eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium habent: non eos qui ex prouincia oriundi sunt.*

Paulus Libro VI.

Lex XCII.

PROXIMVS *est, quem nemo antecedit: supremus est, quem nemo sequitur.*

Licinius Rufinus Lib. VII. Regula.

Lex CLV.

PROXIMI *appellatione, etiam ille continetur, qui solus est.*

Paulus Libro II. Epitô.

Lex CCIIII.

PVERI *appellatio tres significationes habet: unam cùm omnes seruos pueros appellamus: alteram, cùm puerum cõtrario nomine puellæ dicimus: tertiam, cùm ætatem puerilem demonstramus.*

Pomponius Libro singul. de tacitis fideicom.

Lex CXXXIX.

PVPILLVS *est, qui cum impubes est, desijt in patris potestate esse, aut morte, aut emancipatione. Seruorum appellatio ex eo fluxit, quòd imperatores nostri uendere captiuos, ac per hoc seruare, nec*

occidere solent. Incola est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quem Græci πάροικον appellant. Nec tantum qui in oppido morantur, incolæ sunt: sed etiam qui in alicuius oppidi finibus ita agrum habent, ut intra eum se quasi in aliquam sedem recipiant. Munus publicum est officium priuati hominis, ex quo cōmodum ad singulos uniuersosq; ciues, remq; eorum imperio magistratus extraordinario peruenit. Aduena est, quem Græci* ἔποικον appellant. Decuriones quidam dictos aiunt ex eo, quòd initio cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur consilij publici gratia conscribi solita sit. Vrbs, ab uruo appellata est. Vruare, est aratro definire. & Varus, ait, uruum appellari curuaturam aratri: quod in urbe condenda adhiberi solet. Oppidum ab ope dicitur, quòd eius rei causa mœnia sint constituta. Territorium, est uniuersitas agrorum intra fines cuiusque ciuitatis: quod ab eo dictum quidam aiūt, quòd magistratus eius loci intra eos fines terrendi, id est, summouendi ius habent. Verbum suum, ambiguum est, utrùm de toto, an de parte significet: & ideo qui iurat suum non esse, adijcere debet, neque sibi commune esse.

*Id est, eum, qui nouas sedes in deducenda colonia quærit,

Vlpianus Lib. IIII. ad leg. Iul.

Lex CXXXV.

QVAERET aliquis, si portentosum, uel monstruosum, uel debilem mulier ediderit,

*inequalem. *uel *qualem uisu, uel uagitu nouum, non humanæ figuræ, sed alterius magis animalis, quàm hominis partum: an quia enixa est, prodesse ei debeat. Et magis est, ut hæc quoque parentibus prosint. Nec enim est quod eis imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt: neque id, quod fataliter accessit matri damnum iniungere debet.*

Iabolenus Lib. IIII. Epist.

Lex CXV.

QVAESTIO *est, fundus à possessione, uel agro uel prædio quid distet. Fundus est omne quicquid solo tenetur. Ager est species fundi qui ad usum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo usus est: ager proprietas loci est. Prædium utriusque suprascriptæ rei generale nomen est. nam & ager, & possessio, huius appellationis species sunt.*

Aelius Gallus de uerborum, quæ ad ius pertinent, significat.

Lex CLVII.

Quære aliam l. supra eo. l. paries. QVANTVM *ad iuris pertinet largam significationem, Paries est, &c.*

Paulus Libro IIII. Episto. Alpheni.

Lex CCV.

QVI *fundum uendidit, pomum recepit, nuces & ficus & uuas. Duntaxat duracinas albas, & purpureas, & quæ eiusdem generis essent, quas nō ueni causa haberemus, quas Græci* * τρωξίμας *appellarent, receptas uideri.*

*Id est, edules, comestibiles.

Herennius Libro III. ad edictum.

Lex CXLVII.

QVI *in continentibus urbis nati sunt,* Romæ *nati intelliguntur.*

Paulus Lib. II. ad legem Iuliam Papiani.

Lex CXXIX.

QVI *mortui nascuntur: neque nati, neque procreati uidentur, quia nunquam liberi appellari potuerunt.*

Caius Lib. I. ad edictum Prætor. vrb. titu. Qui neque sequantur, neque ducantur.

Lex XLVIII.

QVI *neque sequantur &c.*

Hanc l. habes infrà eo. l. solutum.

Idem Lib. III. ad leg. XII. Tab.

Lex CCXXXVI.

QVI *uenenum, dicit: adijcere debet, bonum, an malum sit.* Nam & *medicamenta uenena sunt: quia eo nomine omne contine-*

tur, quod adhibitum eius naturam, cui adhibitum est, mutat: cum id quod nos uenenum appellamus, Græci φάρμακον *dicunt. Apud illos quoque tam medicamenta, quam ea quæ nocent, hoc nomine continentur. Vnde adiectione alterius nominis distinctionem fieri, admonet & nos summus apud eos poetarum Homerus, sic dicens:*

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Εσθλὰ, τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αιγυπτιὴ, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά. hoc est,

Tyndaris hæc habuit summo Ioue nata uenena,
Quæ Polydamna dedit coniunx Aegyptia Thonis,
Commoda, consulte medica composita sub arte:
Multa legens Pharia solers tellure uenena
Noxia, permixtim carpens quoque commoda multa.

Glandis appellatione omnis fructus continetur, ut Iabolenus ait: exemplo Græci sermonis, apud quos omnes arborum species * ἀκρόδρυα *appellantur.*

**id est, fructus arborũ,*

Vlpianus Lib. XXVII. ad S.C.

Lex XC.

QVI *uti optimæ maximæq; sunt ædes, tradit: non hoc dicit, seruitutem illis deberi: sed illud solum, ipsas ædes liberas esse: hoc est, nulli seruire.*

Paulus Lib. LVIII.

Lex LVII.

QVIBVS *præcipua cura rerum incumbit: & qui magis, quàm cæteri diligentiam & solicitudinem rebus, quibus præsunt, debent: ij magistri appellantur: quinetiam & ipsi magistratus per deriuationem à magistris cognominantur. Vnde etiam cuiuslibet disciplinæ præceptores, magistros appellamus, à monendo, uel monstrando. Persequi uidetur, & qui satis accepit.*

Celsus Lib. V. Digestorum.

Lex LXXXVI.

QVID *aliud sunt iura prædiorum, quàm prædia, qualiter se habentia: ut bonitas: salubritas, amplitudo?*

Modestinus Lib. VII. Epistol.

Lex CXVI.

QVISQVIS *mihi alius filius, filiáue, hæres sit. his uerbis. Labeo ait non uideri filiam contineri. Proculus contrà. Mihi Labeo*

uidetur uerborum figuram sequi: Proculus *mentem testantis*. Respondi: *Non dubito, quin* Labeonis *sententia uera non sit*.

Caius Lib. II. ad leg. XII. Tab.
Lex CCXXXIIII.

QVOS *nos hostes appellamus, eos ueteres perduelles appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum esset*. Locuples *est, qui satis & idonee habet pro magnitudine rei quam actor restituendam esse petit*. Verbum, *uiuere, quidam putant ad cibum pertinere*. Sed Offilius *ad* Atticum, *ait his urbis & uestimenta, & stramenta contineri. sine his enim uiuere neminem posse*.

Paulus Libro singula. ad S.C. Tertullianum.
Lex CCXXXI.

QVOD *dicimus eum qui nasci speratur, pro superstite esse: tunc uerum est, cum de ipsius iure quæritur, aliis autem non prodest, nisi natus sit*.

Paulus Libro XXI.
Lex XXV.

RECTE *dicimus eum fundum totum nostrum esse, etiam cuius ususfructus alienus est: quia ususfructus non dominii pars, sed seruitus est, ut uia, & iter*. Nec *falso dicitur meum esse*,

cuius non potest ulla pars dici alterius esse. Hoc & Iulianus ait, & est uerius. Quintus Mutius ait, partis appellatione rem pro indiuiso significari. nã quod pro diuiso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Seruius non ineleganter partis appellatione utrunque significari.

Idem Libro V.
Lex V.

REI appellatio latior est, quàm pecuniæ: quia etiam ea, quæ extra computationem patrimonij nostri sunt, continet: quum pecuniæ significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio nostro sunt. Opere legato uel conducto, his uerbis significari. Labeo ait id opus, quod Græci * ἀποτέλεσμα non * ἔργον uocant, id est, ex opere facto corpus aliquod perfectum.

* Id est, effectum
* Id est, opus.

Vlpianus Libro XIIII.
Lex XXIII.

REI appellatione, & causæ, & iura continentur.

Paulus Lib. XIIII.
Lex XXXV.

RESTITVERE autem is intelligitur, qui simul & rem et causam actori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicij accepti tempore res

ei reddita fuisset:id est, vsuscapionis causam, & fructuum.

Paulus ad edictum ædil. curul.

Lex LXXV.

RESTITVERE *videtur is, qui restituit quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset.*

Paulus Libro L. ad edictum.

Lex LIII.

SAEPE *ita comparatum est, ut coniuncta pro disiunctis accipiantur, et disiuncta pro coniunctis: interdum & soluta pro separatis.* Nam cùm dici- *tur apud veteres, agnatorum gentiliumq;, quòd pro separatione accipitur.* At cum *dicitur,* Super * *pecunia tutelaúe sua, tutor separatim sine pecunia da ri non potest.* Et cùm *dicimus,* Quod *dedi aut dona ui: utraque continemus:* Cùm *uero dicimus,* Quod *eum dare facere oportet: quoduis eorum sufficit probare.* Cùm *uero dicit* Prætor, *si donum, numus, operas redemerit: si omnia imposita sunt, certum est omnia redimenda esse.* Ex *re ergo pro coniunctis habentur, & si quædam imposita sunt, cætera non desiderabuntur.* Item *dubitatum est, illa verba, ope, & consilio, quemadmodum accipienda sunt: utrùm ex sententia: coniungentium, an separantium.* Sed *verius est, quod &* Labeo *ait, separatim accipien-*

* Pecuniæ tuteleúe suæ

da, quia aliud factum est eius, qui ope: aliud eius, qui consilio furtum facit. Sic enim alij condici potest, alij non potest. Et *sanè post veterum authoritatem eò peruentum est, vt nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit: nec consilium habuisse nocendi, nisi et factum secutum fuerit.*

Paulus Libro LXV.
Lex LXI.

SATISDATIONIS *appellatione interdum etiam repromißio continebitur, qua contentus fuit is cui satisdatio debebatur.*

Scæuola Lib. XVIII. Digestorum.
Lex CCXLIII.

SCAEVOLA *respondit:* Semper * *acceptũ est, vt libertorum appellatione etiam ij contineri intelligantur, qui eodem testamento vel posteriore loco manumitterentur: nisi manifestè is, à quo peteretur, contra defuncti voluntatem doceret peti.*

* Receptum.

Paulus Libro LXXVII.
Lex LXX.

SCIENDVM EST *hæredem etiam per multas succeßiones accipi.* Nam *in paucis speciebus hæredis appellatio proximum continet, veluti in substitutione impuberis. Quisquis mihi hæres erit, idem filio meo hæres esto: vbi hæredis hæres nõ*

continetur quia incertus est. Item *in lege Aelia Sentia, filius hæres proximus potest libertum paternum ut ingratum accusare, non etiam si hæredi hæres extiterit*: Idem *dicitur in operarum exactione, ut filius hæres exigere poßit, non ex succeßione effectus.* Verba *hæc, is ad quem ea res pertinet, sic intelliguntur, ut qui in uniuersum dominium, uel iure ciuili, uel iure prætorio succedit, contineatur.*

Modestinus Lib. VI. Pandectarum.
Lex CIX.

SEQVESTER *dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt, committitur.*

Caius Lib. VIII. ad leg. Iul. Pap.
Lex CL.

SI *ita à te stipulatus fuero, quanto minus à* Titio *consecutus fuero, tantum dare spondes? non solet dubitari, quin si nihil à* Titio *fuero consecutus, totum debeas quod* Titius *debuerit.*

Idem Lib. II. ad leg. XII. Tab.
Lex CCXXXIII.

* *Alias cauilletur.*

SI **calumnietur, & moretur, & frustretur*: Inde *& calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios uexarent litibus.*

inde

*inde & cavillatio dicta est. Post calendas Ianuarias, die tertio pro salute principis uota suscipiuntur. Telum vulgo quidem id appellatur quod ab arcu mittitur: sed nunc omne significatur quod mittitur manu. Itaque sequitur, vt lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur: dictum ab eo quod in longinquum mittatur: * ἀπὸ τοῦ τηλοῦ, Græca voce figuratum. Nam & hanc significationem inuenire possumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi * βέλος appellant, eoq; nomine vulgo quidem id significatur quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur quod mittitur manu, * ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι: & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine, * τόξευμα vocatur: apud nos autem communi nomine telum appellatur.*

**i. ab eo quod est longè.*

**i. missile telum.*

**i. ab eo mittēdo.*

**i. sagitta.*

Proculus Libro VI. Epistolarum. Lex CXXVI.

SI CVM *fundum tibi darem, legem ita dixi, Vti optimus maximusq; est, & adieci, Ius fundi deterius factum non esse. per dominum præstabitur, amplius eo præstabitur nihil. Etiam si prior pars, qua scriptum est, Vti optimus maximusq; est, liberũ esse significat: eoq; si posterior pars adiecta non esset, liberum præstare debere: tamen*

inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud præstare debeam, quàm ius fundi per dominum deterius factum non esse.

Paulus Libro II. ad edictum ædil. curul.

Lex LXXIIII.

SIGNATORIVS *annulus, ornamenti appellatione non continetur.*

*Pau- lus

*Caius Libro VII.

Lex XXX.

SYLVA *cædua est, ut quidam putant, quæ in hoc habetur, ut cæderetur. Seruius eam esse, quæ succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascatur. Stipula illecta, sunt spicæ in messe deiectæ, necdum lectæ: quas rustici cùm uacauerint, colligunt. Noualis est terra proscissa. quæ anno cessat: quam Græci* *νέατον *uocant. Integra autem est, in quam nondũ dominus pascendi gratia pecus immisit. Glãs caduca est, quæ ex arbore cecidit. Pascua sylua est, quæ pascuis pecudum destinata est.*

*i. noua lẽ agrũ.

Labeo Libro IIII. *πιθανῶν ex Pauli epistola CCXLIIII.

*id est, uerisimilium.

SI QVA *pœna est, mulcta est: si qua mulcta est, pœna est. Paulus. Vtrunque eorum falsum est. nanque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque apparet, quòd de pœna prouocatio non est. Simul atque enim uictus quis est: eius maleficij cuius*

pœna est statuta, statim ea debetur: at mulctæ prouocatio est: nec antè debetur, quàm aut non est prouocatum, aut prouocator victus est: nec aliter quàm si is dixit, cui dicere licet. Ex hoc *quoque earum rerum dißimilitudo apparere poterit, quia certæ pœnæ singulorum peccatorum sunt: mulctæ contrà: quia eius iudicis potestas est, quantam dicat: nisi cùm lege constitutum est, quantam dicat.*

Vlpianus Libro IIII. ad legem Iuliam Papiam.

Lex CXXXXIII.

SI QVIS *sic dixerit, vti intra diem mortis eius aliquid fiat: ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.*

* Vlpianus Libro IX. ad Edictum. * *Caius*

Lex XII.

SI CVI *ex empto, uel ex locato, vel ex alio ullo contractu, debetur: sed & si ex delicto debeatur: mihi videtur posse creditoris loco accipi. quòd si ex populari causa: ante litis contestationem, rectè dicetur creditoris loco non esse.* Minus *soluit qui tardius soluit: nam & tempore minus soluitur.*

Terent. Clemens Libro II.

Lex CXLVI.

SOCERI *& socrus appellatione, auũ quoq;, & auiam vxoris, uel mariti contineri, respondetur.*

Iabolenus Libro X V.

Lex C X I I I I.

S O L V E N D O *esse nemo intelligitur, nisi qui solidum potest soluere.*

Vlpianus Libro X L V.

Lex C L X X V I.

S O L V T I O N I S *verbo satisfactionẽ quoque omnem accipiẽdam placet. Soluere dicimus eũ, qui id facit quod facere promisit.*

Caius Libro I. ad edictum præt. vrb. tit. Qui neque sequantur, neque ducantur.

Lex X L V I I I.

S O L V T V M *non intelligimus eum, qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui sine vinculis in publico seruatur.*

Vlpianus ad legem Iul. Papiam.

Lex C X X V I I I.

S P A D O N V M *generalis appellatio est: quo nomine tam ij qui natura spadones sunt, quàm thlibiæ & thlasiæ, sed & si quod aliud genus spadonum est, continetur.*

Idem Libro I I. de officio procon.

Lex C.

S P E C I O S A S *personas accipere debemus, clarissimas personas vtriusque sexus: item eorum qui ornamentis senatorijs vtuntur.*

Paulus Libro II. ad edictum.

Lex VII.

SPONSIO *appellatur, non solum, quæ per sponsi interrogationē fit: sed omnis stipulatio promißioq;.*

Pomponius Libro X. Epistolarum.

Lex CCXLV.

STATVTAE *affixæ basibus structilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem affixæ, aut similiter quæ cohærent lignis, * non sunt ædium. Ornatus enim ædium causa parantur, non quò ædes perficiantur. Item Labeo ait, Prothyron quod in ædibus interdum fieri solet, ædium est.* *Lychnis, aliàs tignis.*

Paulus Libro LII.

Lex XXXIX.

SVBSIGNATVM *dicitur quod ab aliquo subscriptum est: nam veteres subsignationis verbo pro adscriptione vti solebant. Bona intelliguntur cuiusque, quæ deducto ære alieno supersunt. Attestari est etiam absenti denūtiare. Incertus possessor est, quem ignoramus.*

Vlpianus Libro XXVIII. ad edictum.

Lex CLXXXIII. *Adde. l. i de taber. & l. instructā.*

TABERNAE *appellatio declarat omne vtile ad habitandum ædificium: nempe ex eo quòd tabulis claudatur.*

Paulus Lib. I I. ad legem Iuliam.

Lex CXXXVII.

TER *enixa uidetur, etiam quæ tergeminos peperit.*

Caius Lib XXVII. ad edictum prouin.

Lex LXII.

TIGNI *appellatione in lege duodecim Tabularum, omne genus materiæ, ex qua ædificia constant, significatur.*

Paulus Libro Singul. de tacit. fideicom.

Lex CCXXIX.

Adde l. ut sunt.

TRANSACTA *finitáue intelligere debemus, non solùm de quibus controuersia fuerit, sed etiam quæ sine controuersia sunt poßessa.*

*Paulus.

* Vlpianus Lib. VI. ad legem Iuliam Papiam.

Lex CXLII.

TRIPLICI *modo coniunctos intelligimus. Aut enim re per se coniunctio contingit, aut re & uerbis, aut uerbis tantùm.* Nec dubium est *quin coniuncti, sint quos & nominum & rei complexus iungit. ueluti, Titius & Mæuius ex parte dimidia hæredes sunto: uel, Titius Mæuiusq; hæredes sunto: uel ita, Titius cum Mæuio ex parte dimidia hæredes sunto. Videamus autem, ne etiam si hos articulos detrahas, &, q;, cum interdum*

tamen coniunctos accipi oporteat: ueluti, Lucius Ti*tius, Publius* Mæuius, *hæredes sunto ex parte dimidia: uel ita, Publius* Mæuius, Lucius Titius, *hæredes sunto. Sempronius ex parte dimidia hæres esto: ut* Titius & Mæuius *ueniant in partem dimidiam, & re & uerbis coniuncti uideantur. Lucius Titius ex parte dimidia hæres esto: Seius ex parte, qua Lucium* Titium *hæredem institui, hæres esto. Sempronius ex parte dimidia hæres esto. Iulianus dubitari posse ait, an tres semisses facti sunt: an* Titius *in eundem semissem cum* Caio Seio *institutus est. Sed eo quòd Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, uerisimilius est in eundem semissem duos coactos, & coniunctim hæredes scriptos esse.*

Pomponius Lib. XXX.

Lex CLXXX.

TVGVRII *appellatione omne ædificiũ quod rusticæ rei magis custodiendæ conuenit, quàm quod urbanis ædibus significatur. Offilius ait tugurium à* * *tegendo tanquam tegurium esse dictum: ut toga, quod ea tegamur.* * *tecto, tanquã tegula e rium.*

Idem Lib. V. ad Senatusconsultum.

Lex CLXV.

VENISSE *ad hæredem: nihil intelligitur, nisi deducto ære alieno.*

Paulus Libro XIIII. ad Plaut.
Lex LXXXII.

VERBVM, *amplius, ad eum quoque pertinet cui nihil debetur: sicuti ex contrario minus solutum uidetur, etiam si nihil esset exactum.*

Pomponius Libro XXVI. ad Quintum Mutium.
Lex CXXIII.

VERBVM *erit, interdum etiam præteritum, nec solum futurum tempus demonstrat. quod est nobis necessarium scire, ut cùm codicilli ita confirmati testamento fuerint, Quòd in codicillis scriptũ erit. utrúmue futuri temporis demonstratio fiat, an etiam præteriti, si ante scriptos codicillos quis relinquat. Quod quidem ex uoluntate scribentis interpretandum est. Quemadmodum autem hoc uerbũ, est, non solum præsens, sed & præteritum tempus significat: ita & hoc uerbum, erit. non solum futurum, sed interdum etiam præteritum tempus demonstrat.* Nam *cùm dicimus,* Lucius Titius *solutus est ab obligatione. & præteritum & præsens tempus significamus: sicut hic,* Lucius Titius *obligatus est.* Et *idem erit cùm ita loquimur,* Troia *capta est. non enim ad præsentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad præteritum.*

Vlpianus Libro XXX.

Lex CLXXXVII.

VERBVM *exactæ pecuniæ, non solùm ad solutionem referendum est; uerumetiam ad delegationem.*

Papinianus Lib. XXXVII. Quęstionum.

Lex CCXVIII.

VERBVM, *facere, omnem omnino faciendi causam complectitur, dandi, soluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi.*

Vlpianus Lib. I. ad edictum.

Lex II.

VERBVM *hoc, si quis, tam masculos, quàm fœminas complectitur.*

Pomponius Lib. XXXIX.

Lex CXXXI.

VERBVM *illud, pertinere, latissimè patet: nam & ijs rebus, petendis aptum est, quæ dominij nostri sunt, & ijs quas iure aliquo possidemus. quãuis nostri dominij non sint. Pertinere ad nôs, etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum causa sunt, sed esse possunt.*

Paulus Lib. IIII. ad edictum.

Lex VIII.

VERBVM OPORTEBIT, *tam præsens quàm futurum tempus significat. Actiones uer=*

bo, non continetur exceptio.

Paulus Lib. XXVI.

Lex XXXVII.

VERBVM, *oportere, non ad facultatem iudicis pertinet, qui potest uel pluris uel minoris condemnare, sed ad ueritatem refertur.*

Celsus Lib. XX. Digestorum.

Lex XCIIII.

VERBVM, *reddendi, quanquam significatum habeat retro dandi: recipit tamen & per se dandi significationem.*

Vlpianus Lib. LVIII.

Lex XLIII.

VERBO, *uictus, continentur quæ esui & potui, cultuiq; corporis, quæq; ad uiuendum homini necessaria sunt. Vestem quoque, uictus habere uicem, Labeo ait.*

Idem Lib. XII.

Lex XX.

VERBA, *contraxerunt, gesserunt, non pertinent ad testandi ius.*

Pomponius Lib. V.

Lex CXX.

VERBIS *legis duodecim Tabularum his, Vti quisque legasset, suæ rei ita ius esto. latißima potestas tributa uidetur, & hæredes instituen-*

di, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi: sed interpretatione coangustatũ est, uel legum authoritate, uel iura constituentium.

Vlpianus Libro I. ad legem Aeliam Sentiam.

Lex CCXVI.

VERVM *est eum, qui in carcere clausus est, non uideri, neque uinctum neque in uinculis esse, nisi corpori eius uincula, sint adhibita.*

Paulus Libro II. Manualium.

Lex CXXVII.

VESTIS *appellatione tam uirilis, quàm muliebris, & scenica, etiam si tragica, aut cit harœdica sit, continetur.*

*Paulus Libro VI. ex Minutio. *Vlpianus*

Lex CCVI.

VINARIA *uasa propriè uasa torcularia esse placet. dolia autem & serias tandiu in ea causa eße, quandiu uinum haberent. cùm sine uino eße cœperint, desinere in eo numero esse, quoniam ad alium usum transferri possunt: ueluti si frumẽtum in his addatur. eandem causam amphorarum esse, ut cùm uinum habeant, tunc in uasis uinariys: cum inanes sint, tunc extra numerum uinariorum sint: quid aliud in his condi poßit.*

Venuleius Libro VIII. Stipul.

Lex CCXXIIII.

VINCVLORVM *appellatione, uel priuata uel publica uincula significantur: custodiæ uerò tantum publica custodia.*

Vlpianus Libro X.

Lex CXLV.

VIRILIS *appellatione, interdum etiam totam hæreditatem contineri dicendum est.*

Pomponius Libro VI.

Lex CLXVI.

VRBANA *familia, & rustica, non loco, sed genere distinguitur. Potest enim aliquis dispensator non esse urbanorum seruorum numero: ueluti is, qui rusticarum rerum rationes dispenset, ibiq; habitet: & non multum abest à uillico.* Insularius *autem urbanorum numero est:* Videndum *tamen est, ipse dominus, quorum loco quenque habuerit: quod ex numero familiæ, & uicarijs apparebit.* Pernoctare *extra urbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in urbe est: per, enim, totam noctem significat.*

Vlpianus Libro II. de omnibus tribunalibus.

Lex CXCVIII.

VRBANA *prædia, omnia ædificia accipimus non solum ea, quæ sunt in oppidis: sed & si fortè stabula sunt, vel alia meritoria in villis, & in uicis, vel prætoria voluptati tantum deseruiētia: quia vrbanum prædium non locus facit, sed materia. Proinde hortos quoque, si qui sunt in ædificijs constituti, dicendum est vrbanorum appellatione contineri. Planè si plurium horti in reditu sunt, vinearij fortè vel etiam holitorij, magis hæc non sunt vrbana.*

Paulus Libro I. ad edict.

Lex II.

VRBIS *appellatio, muris: Romæ autem, continētibus ædificijs finitur: quod latius patet. Cuiusq; diei maior pars est horarum septē primarum diei, non supremarum.*

Pomponius Libro VI.

Lex CXXI.

VSVRA *pecuniæ, quam percipimus, in fructu non est: quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa est: id est, ex noua obligatione.*

Marcellus Libro V. Digestorum.

Lex LXXXVII.

* Alphenus ait, vrbẽ esse Romam, quæ muro cingeretur. Romã etiã qua ĩ cõtinẽti ædificia &c. Adde .l. trãsacta

VT ALPHENVS * ait, Vrbs est Roma, quæ muro cingitur. Roma est etiam quantum continentia ædificia essent. Nam Romam non muro tenus existimari, ex consuetudine quotidiana posse intelligi, cum diceremus Romam nos ire, etiam si extra vrbem habitaremus.

Paulus Libro Singula. Senatusconsult. Orficiani.

Lex CCXXX.

VT sunt iudicio terminata, transactione composita, longioris temporis silentio finita.

DE REGVLIS IVRIS.

TITVLVS XVII.

Libri L. Pandectarum, per ordinem Alphabeti.

Vlpianus. Lex CLXXXIII.



BSENTIA *eius qui* Reipu*blicæ causa abest, neque ei neque alij damnosa esse debet*.

Papinianus. Lex LXXVIII.

ACTVS *legitimi, qui nõ recipiunt diem uel cõditionem: ueluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris, in totum uitiantur per temporis uel conditionis adiectionem.* Nonnunquam ta*men actus suprascripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehensa uitium afferunt.* Nam *si aeceptum feratur ei qui sub conditione promisit: ita demũ egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit. Quòd si uerbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.*

Vlpianus. Lex CXCIX.

AD EA *quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris, in his ignoscitur seruis: si vel dominis, vel ijs qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus & curatoribus, obtemperauerint.*

*Semper qui dolo fecit, quo minus haberet: pro eo est habendus, ac si haberet. In contractibus successores ex dolo eorum, quibus successerunt, non tantum in id, quod * ad eos peruenit, verumetiam in solidum tenentur: hoc est, * vt vnusquisque ea parte qua hæres est, * conueniatur.*

** alij nō habent has tres particulas, ad eos: vt: conueniatur.*

Idem. Lex CXXI.

ALIVD *est uendere, aliud est vendenti consentire. Refertur ad uniuersos quod publicè fit per maiorem partem. Absurdum est plus iuris habere eum cui legatus sit fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem, si uiueret.*

Paulus. Lex L.

ALTERIVS *circumuentio, alij non præbet actionem.*

Caius. Lex LVIII.

BONA FIDES *non patitur, vt bis idem exigatur.*

Paulus. Lex CLXXIX.

BONA *fides tantum possidenti præstat quantum veritas, quoties lex impedimento non est.*

Vlpianus

Vlpianus. Lex CXXIX.

SAPIENDA *occasio est, quæ præbet benignius responsum. Quod factum est: cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit interpretationẽ.*

Idem. Lex XLVIII.

CONSILII *non fraudulenti nulla obligatio est. Cæterum si dolus, & calliditas intercesserit, de dolo actio competit. Socij mei socius, meus socius non est.*

Idem. Lex XXIIII.

CONTRACTVS *quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam & dolum et culpam. Dolum tantum, depositum & precarium. dolum et culpam, mandatum, commodatum, uẽditum, pignori acceptum, locatum: item dotis datio, tutelæ, negotia gesta. In his quidem & diligentiæ. Sed & societas, & rerum communio, & dolum, & culpam recipit. Sed hæc ita, nisi si quid nominatim conuenit, uel plus uel minus in singulis contractibus. nam hoc seruabitur, quod initio conuenit. legem enim contractui dedit, excepto eo, quod Celsus putat, non ualere, si conuenerit ne dolus præstetur. Hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est: & ita utimur. Animalium uerò casus, mortesq; quæ sine culpa accidunt: fugæ seruorum, qui custodiri*

non solent: rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, à nullo præstantur.

Caius. Lex CXIX.

CREDITOR *qui permittit rem uenire, pignus dimittit.*

Paulus. Lex CXC.

CVIVS *effectus omnibus prodest, eius & partes ad omnes pertinent.*

Paulus. Lex LIIII.

CVIVS *per errorem dati, repetitio est: eius cõsultò dati, donatio est.*

Vlpianus. Lex CXXIIII.

CVIVS *est donandi, eidem & uendendi, & concedendi ius est.*

Idem. Lex XXXVII.

CVLPA *caret, qui scit, sed prohibere non potest.*

Pomponius. Lex L.

CVLPA *est immiscere se rei ad se non pertinenti.*

Paulus. Lex LXXXV.

CVM *amplius solutum est, quàm debebatur: cuius pars non inuenitur, quæ repeti poßit, totum esse indebitum intelligitur. manente pristina obligatione. Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.*

Vlpianus. Lex CXCVI.

CVM *par delictum est duorum, semper onera tur petitor: & melior habetur possessoris causa; si cut fit, cùm de dolo excipitur petitoris. neque enim datur talis replicatio petitori,* ✱ *Si non Rei quoque in ea re dolo actum sit. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.*

✱ *aliàs, aut si rei. ue, aut si nõ rei.*

Paulus. Lex CLXX.

CVM *prætor in hæredem dat actionem, quate nus ad eum peruenit: sufficit si uel momento ad eũ peruenit ex dolo defuncti.*

Idem. Lex CXXXIX.

CVM *principalis causa non consistit: plerum que nec ea quidem, quæ sequuntur, locum ha bent.*

Vlpianus. Lex CXXVI.

CVM *quis poßit alienare, poterit & consenti re alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa cõsenserit, ratam eius uoluntatem habendam.*

Caius. Lex CVIII.

CVM *seruis nulla actio est.*

Paulus. Lex XVII.

CVM *tempus in testamento adijcitur, creden dum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus, promissoris gra tia tempus adijcitur.*

Vlpianus. Lex XXIX.

DIVVS *Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate sua conueniuntur: in id quod facere possunt, condemnandos.*

Idem. Lex LXII.

DOMVM *suam reficere unicuique licet: dum non officiat inuito alteri in quo ius non habet.*

Papinianus. Lex LXXXIII.

DONARI *uidetur quod nullo iure cogēte conceditur.*

Iulianus. Lex LXVI.

**i.commentum cauillatorium.*

EA *est natura cauillationis, quam Græci* σο'φισμα appellant, ut ab euidenter ueris, per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur.*

Vlpianus. Lex CLXXVIII.

EA *quæ ad dandum impossibilia sunt, uel quæ in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.*

Iulianus. Lex LXV.

EA *quæ raro accidunt, non temere in agendis negotijs computantur.*

Marcellus. Lex CLIII.

EA *quæ in partes diuidi non possunt: solida à singulis hæredibus debentur.* In re dubia

benigniorem interpretationem ſequi, non minus iuſtius eſt, quàm tutius.

Hermogenes. Lex XCVIII.

EA *ſola deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perueniunt.*

Paulus. Lex III.

EIVS *eſt nolle, qui poteſt & uelle.*

Marcellus. Lex CXLIIII.

ET *ſi nihil facilè mutandum eſt ex ſolennibus: tamen ubi æquitas euidens expoſcit ſubueniendum eſt.*

Vlpianus. Lex LIX.

EX *pœnalibus cauſis non ſolet actio in patrem de peculio dari.*

Idem. Lex CXCII.

EX *qua perſona quis lucrum capit, eius factũ præſtare debet.*

Modeſtinus. Lex CL.

EXPRESSA *nocent, non expreſſa non nocent.*

Vlpianus. Lex CXXXII.

FACTVM *à iudice, quod ad officium eius nõ pertinet, ratum non eſt.*

Paulus. Lex CXCVII.

FACTVM *cuique ſuum, non aduerſario ſuo nocere debet.* Non *uidetur uim facere, qui iure ſuo utitur, & ordinaria actione experitur.* In

pœnalibus causis benignius interpretandum est.

Caius. Lex CLXVIII.

FAVORABILIORES *rei potius, quàm actores habentur.*

Paulus. Lex CIX.

FERE, *in omnibus pœnalibus iudicijs, & ætati, & imprudentiæ succurritur.*

Paulus. Lex CXCVI.

FERE *quibuscunque modis obligamur, ijsdem in contrarium actis liberamur: quum quibus modis adquirimus, ijsdem in contrarium actis amittamus. Vt igitur nulla possessio adquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrunque in contrarium actum est.*

Metianus. Lex XCIIII.

FILIVSFAMILIAS *neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris uidetur.*

Vlpianus. Lex II.

FOEMINAE *ab omnibus officijs ciuilibus uel publicis remotæ sunt: & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec *procuratrices existere. Item impuberes omnibus officijs ciuilibus debent abstinere.*

* *curatores.*

Papinianus. Lex LXXX.

FRAVDIS *interpretatio ſemper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque* **conſideratur.* **deſideratur.*

Iabolenus. Lex LXXII.

FRVCTVS *rei eſt, uel pignori dare licere.*

Pomponius Lex XLI.

FVRIOSI, *uel eius cui bonis interdicitur, nulla uoluntas eſt.*

Papinianus. Lex LXXIX.

GENERALITER *cum de fraude diſputatur, non quid habeat actor, ſed quid per aduerſariũ habere non potuit, conſiderandum eſt.*

Vlpiauus. Lex LX.

HAEREDEM *eiuſdem poteſtatis iuriſq; eſſe, cuius fuit defunctus, conſtat.*

Iulianus. Lex LXIII.

HAEREDITAS *nihil aliud eſt, quàm ſucceſsio in uniuerſum ius, quod defunctus habuit tempore mortis.*

Vlpianus. Lex CXCV.

HOC *iure utimur: ut quicquid omnino per uim fiat: aut in uis publicæ, aut priuatæ crimen incidat. Deiecit & qui uel iuſsit, uel mandauit, uel ratum habuit. Rati enim habitio mandato comparatur. In contractibus, in quibus doli*

præstatio, uel bona fides inest; hæres insolidum tenetur.

Pomponius. Lex XI.

ID *quod nostrum est, sine facto nostro ad aliũ transferri non potest.*

Paulus. Lex XVI.

IMAGINARIA *uenditio non est, pretio accedente.*

Caius. Lex CLXXIIII.

IMPERITIA, *culpæ annumeratur.*

Marcellus. Lex CXLV.

IMPOSSIBILIVM *nulla obligatio est.*

Metianus. Lex XCVII.

IN *ambiguis orationibus maximè sentẽtia spectanda eius est, qui eas protulisset.*

Paulus. Lex LXXXVI.

IN *ambiguis, pro dotibus respõdere melius est. Non est nouũ ut quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt. Quoties æquitatem, desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustis decretis res temperanda est.*

Vlpianus. Lex CXXIIII.

IN *condemnatione personarum quæ in id quod facere possunt, damnantur: non totum quod habẽt, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant. Cum uerbum, restituas, in lege inue-*

nitur: etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. Vnicuique *sua mora nocet: quod & in duobus reis promittendi obseruatur.* Dolo *facit qui petit quod restituturus est.*

Idem. Lex CXXXV.

IN *contrahenda uenditione, ambiguum pactũ contra uenditorem interpretandum est.* Ambigua *autem intentio ita accipienda est, ut res salua actori sit.*

Paulus. Lex CXI.

IN *eo quod plus sit, semper inest minus.* Nemo *alienæ rei expromissor idoneus uidetur, nisi cum satisdatione.* Pupillus *pati posse non intelligitur.* Vbi *uerba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum* Mulieribus *tunc succurrendum est, cum defraudantur: non ut facilius calumnientur.*

Pomponius. Lex XXXV.

IN *eo quod, uel is qui petit, uel is à quo petitur, *lucri petiturus est, durior causa est petitoris.* ** lucri causa facturus est.*

Vlpianus. Lex CXXII.

IN *iure ciuili receptum est, quoties per eum cuius interest * conditionem non impleri, fiat quò minus impleatur, perinde haberi ac si impleta conditio fuisset.* quod *ad libertates & legata, & ad* ** conditionem impleri nõ fiat.*

hæredum institutiones perducitur. Quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quò minus stipulator cõditioni paréret.

Paulus. Lex V.

IN *negotijs contrahendis, alia causa habita est furiosorum, alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligant.* Nam *furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia negotia tutore authore agere potest.*

Vlpianus. Lex CXL.

IN *obscura uoluntate manumittentis, fauendum est libertati.*

Paulus. Lex CXV.

IN *obscuris inspici solet, quod uerisimilius est, aut quod plerunque fieri solet.*

Idem. Lex LXIX.

IN *omnibus causis id obseruatur, ut ubi personæ conditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. ubi uerò genus actionis id desiderat, ibi (ad quemuis persecutio eius deuenerit) non deficiat ratio auxilij.*

Pomponius. Lex XL.

IN *omnibus causis pro facto accipitur id, * in quo quis alium perhorrescit quo minus fiat.*

** in quo per aliũ mora est in quo etc.*

Idem. Lex XIIII.

IN *omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsenti die debetur.*

Vlpianus. Lex CXXXVI.

IN *omnibus officijs quæ fieri, per liberas personas leges desiderant: seruus interuenire non potest.* Non *debeo melioris conditionis esse quam author meus, à quo ius in me transijt.*

Paulus. Lex XCI.

IN *omnibus quidem, maximè tamen in iure æquitas spectanda est.*

Paulus. Lex CLXXI.

IN *pari causa possessor potior haberi debet.* Ii *qui in uniuersum ius succedunt, hæredum loco habentur.*

Vlpianus. Lex XXIII.

IN *personam seruilem nulla cadit obligatio.* Generaliter *probandum est, ubicunque in bonæ fidei iudicijs confertur in arbitrium domini uel procuratoris eius conditio: pro boni uiri arbitrio hoc habendum esse.*

Paulus. Lex XII.

IN *testamentis plenius uoluntates testantium interpretamur.*

Papinianus. Lex VIII.

IN *toto iure generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſsimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt.*

Caius. Lex CXIIII.

IN *toto & pars continetur.*

Papinianus. Lex LXXVII.

IN *totum, omnia quæ animi deſtinatione agenda ſunt: non niſi uera & certa ſcientia perfici poſſunt.*

Vlpianus. Lex CXCVIII.

INVITVS *nemo cogitur defendere. Cui damus actionem, eidem exceptionem competere multò magis quis dixerit. Cùm quis in alicuius locum ſucceſſerit, non eſt æquum ei nocere hoc quod aduerſus eum non nocuit in cuius locum ſucceſserit.* Plerunq; *emptoris eadem cauſa debet eſſe circa petendum ac defendendum, quæ fuit authoris. Quodcuique pro eo præſtatur, inuitò non tribuitur.*

Paulus. Lex LXX.

INVITO *beneficium non datur.*

Vlpianus. Lex CXXX.

IS *damnum dat, qui iubet dare. Eius uerò nulla culpa eſt, cui parére neceſſe ſit. Quod pendet non eſt pro eo, quaſi ſit.*

Pomponius. Lex VIII.

IVRA *ſanguinis nullo iure ciuili dirimi poſſunt.*

Vlpianus. Lex CCVI.

IVRE *naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem.*

Pomponius. Lex VII.

IVS *noſtrum non patitur eundem in paganis, & teſtatò, & inteſtatò deceßiſſe: earumq́; rerum naturaliter inter ſe pugna eſt, teſtatus & inteſtatus.*

Paulus. Lex CVII.

LIBERTAS *inæſtimabilis res eſt.*

Caius. Lex XVI.

LIBERTAS *omnibus rebus fauorabilior eſt.*

Vlpianus. Lex LXVI.

MARCELLVS *ait*, Deſinit *debitor eſſe is qui nactus eſt exceptionem iuſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.*

Caius. Lex CLXXV.

MÆLIOR *conditio noſtra per ſeruos fieri poteſt: deterior fieri non poteſt.*

Pomponius. Lex CCV.

MINVS *eſt actionem habere, quàm rem.*

Paulus. Lex XXVIII.

NEC *ex* Prætorio, *nec ex ſolenni iure, priuatorum conuentione quicquam immutandum*

*est: quamuis obligationum causæ pactione poßint immutari, & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem: quia actionũ modus, uel lege, uel per Prætorem introductus, priuatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc, cùm inchoatur * pactio, inter eos conuenit.*

* actio uel pacto īter.

Vlpianus. Lex CLXVI

NEMO *alieno nomine agere potest. Temporaria permutatio ius prouinciæ non innouat.*

Paulus. Lex CXCIIII.

NEMO *damnum facit, nisi qui id facit quod facere ius non habet.*

Idem. Lex CIII.

NEMO *de domo sua * inuitus extrahi debet.*

* uacat inuitus.

Vlpianus. Lex XCVI.

NEMO *dubitat soluendo uideri eum qui defenditur.*

Paulus. Lex LXXXVIII.

NEMO *enim persequẽdo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem cõtestatam hæredi quoque prospicitur: & hæres tenetur ex omnibus causis.*

Vlpianus. Lex XLIIII.

NEMO *ex ijs, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impe-*

diat. Quoties concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine: una tantum quis experiri debet.

Idem. Lex CXXXI.

NEMO *ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod præstiterit.*

Paulus. Lex CLXIII.

NEMO *plus commodi hæredi suo relinquit, quàm ipse habuit.*

Vlpianus. Lex LV.

NEMO *plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse habet.*

Idem. Lex LXXI.

NEMO *potest gladij potestatem sibi datam, uel cuiuslibet alterius coercitionis ad alium transferre.*

Papinianus. Lex LXXVI.

NEMO *potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.*

Vlpianus. Lex CLXIX.

NEMO *prædo est, qui pretium numerauit. Locupletior non est factus qui liberum adquisierit. Cùm de lucro duorum quæritur, melior est causa poßidentis.*

Idem. Lex XXXVIII.

NEMO *qui* * *condemnare non potest, absolue re potest.*

** condemnare potest, absoluere non potest.*

Idem. Lex CLXXXVIII.

NEMO *uidetur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt.*

Iabolenus. Lex CLIX.

NEQVE *in interdicto, neque in cæteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, siue soluendo est, siue non est.*

Vlpianus. Lex XLVI.

NEQVE *pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio suæ rei consistere potest.* Priuatorum conuentio, iuri publico non derogat.

Celsus. Lex CLII.

NERATIVS *consultus an quod beneficium dare se quasi uiuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respondit non uideri sibi principem, quod ei quem uiuere existimabat concessisset, defuncto concessisse, quem tamen modum esse beneficij sui uellet, ipsius *existimationem esse.*

*æsti matio-nem.

Vlpianus. Lex CXVII.

NIHIL *consensui tam contrarium est, qui et bonæ fidei iudicia sustinet, quàm uis atque metus: quem comprobare contra bonos mores est.* Non capitur qui ius publicum sequitur. Non *uidentur* consentire, qui errant.

Paulus

Paulus. Lex CLXXII.

NIHIL *dolo creditor facit, qui ſuum recipit. * Cùm principalis cauſa non conſiſtit, nec ea quidem quæ ſequuntur, locum habent.*

*aliàs hæc deſunt.

Idem. Lex CXIII.

NIHIL *intereſt, ipſo iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.*

Celſus. Lex CXLVII.

NIHIL *peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturam perſolui poßit: & cùm ſoluendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito, peti non poteſt.*

Vlpianus. Lex XXXVI.

NIHIL *tam naturale eſt, quàm eodem genere quódque diſſoluere, quo colligatum eſt: ideóque uerborum obligatio, uerbis tollitur: nudi conſenſus obligatio, contrario conſenſu diſſoluitur.*

Idem. Lex CLXII.

NON *alienat, qui duntaxat omittit poſſeßionem.*

Idem. Lex XLII.

NON *debet actori licere, quod reo non permittitur. In re obſcura melius eſt fauere repetitioni, quàm aduentitio lucro.*

Papinianus. Lex LXXV.

NON *debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.*

Vlpianus. Lex XXII.

NON *debet cui quod plus est, licet, quod minus est: non licere.*

Idem Lex CXXXVII.

NON *est singulis concedendum, quod per magistratum publice poßit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.* Infinita *æstimatio est, libertatis & neceßitudinis.*

Idem. Lex CLXXVII.

NON *fraudantur creditores, cùm quid nõ adquiritur à debitore, sed cùm quid de bonis diminuitur.* Nemo *ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.*

Paulus. Lex CVIII.

NON *omne quod licet, honestum est.* In *stipulationibus id tempus spectatur, quod contrahimus.*

Iabolenus. Lex CCLX.

NON *potest dolo carere, qui imperio magistratus non obtemperat.*

Paulus. Lex CCVIII.

NON *potest uideri desijsse habere, qui nunquàm habuit.*

Venuleius. Lex C.

NON *potest uideri improbus, qui ignorat quãtum soluere debeat.*

Paulus. Lex LXXXVII.

NON *solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quàm si non essent, sed plerunque melior.*

Conne=cte hic l. Nemo enim. suprà.

Vlpianus. Lex XCV.

NON *solent, quæ abundant, uitiare scripturas.*

Idem. Lex XIII.

NON *uidetur cœpisse, qui per exceptionem remouetur à petitione.*

Idem. Lex LIII.

NON *uidetur defendere, non tantùm qui latitat, sed & is qui præsens negat se defendere, aut non uult suscipere actiones.*

Caius. Lex LII.

NON *uidetur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere.*

Papinianus. Lex LXXXIIII.

NON *uidetur rem amittere, cuius propria non fuit.*

Vlpianus. Lex CXXVIII.

NON *uidentur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. Qui iussu iudicis aliquid facit, non uidetur dolo malo facere:*

quia parére necesse habet.

Paulus Lex CXX.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest: ita ex pluribus causis idem potest & nostrum esse.

Vlpianus. Lex VI.

NON *uult hæres esse, qui ad alium transferre uoluit hæreditatem.*

Scæuola. Lex XCIX.

NVLLA *intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.*

Idem. Lex LVI.

NVLLVS *uidetur dolo facere, qui suo iure utitur.*

Paulus. Lex CX.

NVLLVM *crimen patitur is, qui non prohibet, cùm prohibere non potest.*

Vlpianus. Lex CLXXIII.

NVNQVAM *actiones, præsertim pœnales de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.*

Idem. Lex XXXI.

NVPTIAS, *nõ cõcubitus, sed cõsensus facit.*

Caius. Lex CLXXXII.

OMNES *actiones, quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ iudicio, saluæ permanent.* Nõ *uidetur perfectè cuiusque id esse, * quod ex causa auferri potest.*

** quod ei casu.*

Celsus. Lex CLIIII.

OMNIA *ferè iura hæredum perinde habentur, ac si continuò sub tempore mortis hæredes extitißent.*

Vlpianus. Lex CCI.

OMNIA *quæ ex testamento proficiscuntur, ita statum euentus capiunt, si initium quidem sine uitio ceperunt.*

Caius. Lex CI.

OMNIA, *quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.*

Iabolenus. Lex LXXIII.

OMNIA *quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non poßunt.*

Vlpianus. Lex CCII.

OMNIS *definitio in iure ciuili periculosa est. rarum est enim ut subuerti poßit.*

Paulus. Lex CLXXXI.

OMNIS *hæreditas: quamuis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. Nunquam ex postfacto crescit præteriti delicti æstimatio.*

Vlpianus. Lex CXCIII.

PAREM *eße conditionem oportet eius, qui quid poßideat, uel habeat: atque eius, cuius dolo malo factum sit, quò minus poßideret, uel*

haberet.

Idem. Lex CCV.

PLERVNQVE FIT, *ut etiam ea quæ à nobis poßunt abire, perinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis ut abire poßint, & ideò quod fisco obligamus, & uendicare interdum, & alienare, & seruitutem prælio imponere poßumus.*

Pomponius. Lex XXVIII.

PLVS *cautionis est in rem, quàm in personam.*

Paulus. Lex CXXV.

POENALIA *iudicia semel accepta, in hæredes transmitti possunt.*

Paulus. Lex CXVIII.

PRAETOR *bonorum posseßorem hæredis loco in omni causa habet.*

Modestinus. Lex CLVII.

PRIVILEGIA *quædam causæ sunt, quædam personæ. & ideo quidem ad hæredes transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hæredes non transeunt.*

Celsus. Lex CL.

PVPILLVS, *nec uelle, nec nolle in ea ætate, nisi apposita tutoris autoritate, creditur. Nā quod animi iudicio fit, in eo tutoris authoritas neceßaria est.*

Caius. Lex C XII.

PVPILLVM, *qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi, & iniuriæ faciendæ constat. In hæredes non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio: ueluti furti, damni, iniuriæ, ui bonorum raptorum.*

Licinius. Lex CCX.

QVAE *ab initio inutilis fuit institutio, temporis tractu conualescere non potest.*

Papinia. Lex LXXXII.

QVAE DVBITATIONIS *tollendæ causa contractibus inseruntur, ius commune non lædunt.*

Pomponius. Lex XVIII.

QVAE *legata mortuis nobis ad* * *hæredes nostros transeunt, eorum commodum per nos ijs, quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus: aliter atque,* * *cùm stipulati sumus.* Nam & *sub conditione stipulantes, omnimodo eis acquirimus, etiã si* * *libertate nobis præstita à dominis, conditio existat.*

* *hæreditatem nostrã.*
* quod.
* *libera tis nobis potesta te domi ni.*

Paulus. Lex CXXIII.

QVAE *propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.*

Idem. Lex XC.

QVANDIV *possit ualere testamentum: tandiu legitimus hæres non admittitur.*

Idem. Lex XXV.

QVATENVS *cuiusque intersit, in facto, non in iure consistit.*

Idem. Lex XV.

QVI *actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere uidetur.*

Vlpianus. Lex CLXXX

QVI *authore Iudice comparauit, bonæ fidei possessor est.*

Idem. Lex XX.

QVI *cum alio contrahit, uel est, uel esse debet non ignarus conditionis eius: hæredi autem hoc imputari non potest, cùm non sponte cum legatarijs contrahat. Non solet doli exceptio nocere ijs, quibus uoluntas testatoris non refragatur.*

Paulus. Lex CLXXIIII.

QVI DOLO *desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessore dolus est.*

Caius. Lex XLIII.

QVI *in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiæ, an id quod deberetur, peteretur. Fideiussores quoque non minus quàm hæredes iustam ignorantiam possunt allegare. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo agatur, non etiam si agas. Nam planè qui agit, certus esse debet: quũ*

sit in potestate eius, quando uelit experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

Vlpianus. Lex CXXXVIII.

QVI *in ius dominiúmue alterius succedit, iure eius uti debet.* Nemo uidetur * dolo facere, *quî ignorat causam cur non debeat petere.* * *in dolo esse.*

Idem. Lex CLXI.

QVI *in seruitute est, usucapere non potest. Nam quum possideatur, possidere non uidetur.*

Paulus. Lex CLXIII.

QVI *non facit quod facere debet, uidetur facere aduersus ea quæ non facit: ait qui facit, quod facere non debet, non uidetur facere id, quod facere iussus est.*

Modestinns. Lex CLV.

QVI *per * successionem quamuis lõgissimam defuncto hæredes extiterint: non minus hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes extiterint.* * *cessionem.*

Vlpianus. Lex CXXXV.

QVI *potest facere ut possit conditioni parére, iam posse uidetur: Quod quis, si uelit, habere non potest, id repudiare non potest.*

Idem. Lex XXVII.

QVI POTEST *inuitis aliquibus alienare: multo magis & ignorantibus & absentibus potest.*

Paulus. Lex CXXVII.

QVI *rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.*

Iulianus. Lex LXIIII.

QVI *sine dolo malo ad iudicium prouocat, non uidetur moram facere.*

Paulus. Lex CLXXXV.

QVI *tacet non utique fatetur: sed tamen uerum est eum non agere.*

Vlpianus. Lex CIII.

QVI *uetante prætore fecit, hic aduersus edictum fecisse proprie dicitur.* Eius est actionem denegare, qui possit & dare.

Paulus. Lex XLIX.

*Aliàs Quītus Mutius Sépronio.

QVICQVID *calore iracundiæ, uel fit, incipit, uel dicitur: non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuerit iudicium animi fuisse. Ideóque breui reuersa uxor, nec diuertisse uidetur.*

Idem. Lex LXXIIII.

Quo tutela, &c.

QVO * *tutela redit, eò & hæreditas peruenit, nisi cum fœminæ heredes intercedunt. Nemo potest tutorem cuiquam dare, nisi ei quem*

in ſuis hæredibus, cum moritur, habuit, habiturúſue eſſet, ſi uixiſſet. Vi *factum uidetur id eſſe, quod quis, cùm prohiberetur, fecit.* Clàm, *quod quiſque cùm controuerſiam haberet, habiturúmue ſe ſperaret, fecit.* Quæ *in teſtamento ita ſcripta ſunt, ut intelligi non poßint, perinde ſunt acſi ſcripta non eſſent.* Nec *paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulãdo quiſquam alteri cauere poteſt.*

Caius. Lex XLVII.

QVOD *à quoquam pœnæ nomine exactum eſt: id eidem reſtituere nemo cogitur.*

Vlpianus. Lex XXXIII.

QVOD *attinet ad ius ciuile, ſerui pro nullis habentur: non tamen & iure naturali: quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines æquales ſunt.*

Paulus. Lex CLXXXIIII.

QVOD CONTRA *rationem iuris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentiam.* Vni *duo pro ſolido hæredes eſſe non poſſunt.*

Celſus. Lex CLI.

QVOD *euincitur, in bonis non eſt.*

Paulus. Lex XXX.

QVOD *initio uitioſum eſt, non poteſt tractu temporis conualeſcere.*

Vlpianus. Lex CLXXXVI.

QVOD *ipsis, qui cōtraxerunt, obstat, & successoribus eorum obstabit.*

Idem. Lex CXLI.

QVOD *iussu alterius soluitur: pro eo est, quasi *ipse soluisset, uel ipsi solutum esset.*

* alias deest ipse soluisset, uel.

Idem. Lex CXLIII.

QVOD *nullius esse potest: id ut alicuius fieret, nulla obligatio ualet efficere.*

Paulus. Lex CCLXXXIX.

QVOD *quis, cùm seruus esset, egit, proficere liberto facto non potest.*

Pomponius. Lex CCIII.

QVOD *quis ex culpa sua damnum sentit, nō intelligitur damnum sentire.*

Idem. Lex XXI.

QVOTIES *dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit.*

Paulus. Lex XCII.

QVOTIES *duplici iure defertur alicui successio, repudiato nouo iure quod antè defertur, supererit uetus.*

Vlpianus. Lex XCVIII.

QVOTIES *idem sermo duas sententias exprimit: ea potißimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.*

Idem. Lex CC.

QVOTIES *nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.*

Hermogenes. Lex XCIX.

QVOTIES *utriusque causa lucri ratio uertitur, is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit.*

Venuleius. Lex I.

REGVLA *est, quæ rẽ quæ est, breuiter enarrat; non ut ex regula ius sumatur, sed ut ex iure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerũ narratio traditur. & (ut ait Sabinus) quasi causæ coniectio, quæ simul cùm in aliquo uitiata est, perdit officium suum.*

Vlpianus. Lex CCVII.

RES *iudicata, pro ueritate accipitur.*

Paulus. Lex X.

SECVNDVM *naturam est, commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda.*

Caius. Lex CXC.

SEMPER *generalibus specialia insunt.*

Modestinus. Lex CLVIII.

SEMPER *in * conuentionibus non solum, quod liceat considerandum est, sed & quod honestum est.*

*coniunctiõibus.

Caius. Lex LVII.

SEMPER *in dubijs benigniora præferenda sunt.*

Vlpianus. Lex IX.

SEMPER *in obscuris, quod minimum est, sequimur.*

Vlpianus. Lex XXXV.

SEMPER *in stipulationibus, & in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est. Vnde si non apparet, quid actum est: consequens erit, ut id sequamur, quod in regione, in qua id actum est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia uarius fuit? Ad id quod minimum est, redigenda summa est.*

Caius. Lex LXI.

SEMPER, *qui nō prohibet pro se interuenire, mandare creditur. Sed & si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur mandati actione.*

Vlpianus. Lex CCIX.

SERVITVTEM *mortalitati ferè cōparamus.* Paulus. Lex CCXI.

SERVVS *reipublicæ causa abesse nō potest.*

Pomponius. Lex XIX.

SI *filiusfamiliàs sub conditione stipulatus, emancipatus fuerit: deinde extiterit conditio, patri actio competit; quia in stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.*

Vlpianus. Lex CV.

SI *in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: præponenda est causa* *existima *tionis. Vbi autem æquiparantur famosa iudicia: et si summam disparem habeant, pro paribus tamen accipienda sunt.* **æstimationis.*

Scæuola. Lex XCIII.

SI *librarius in transcribendis stipulationis uerbis errasset. nihil nocere, quo minus, & reus, & fideiussor teneantur.*

Vlpianus. Lex CXLII.

SI *nemo subijt hæreditatem,* **omne ius testamenti soluitur.* **omnis ius.*

Pomponius. Lex XXXIX.

SICVTI *pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita nec lucrum facere si quid ex ea re ad eum peruenisset.*

Paulus. Lex CXVI.

SI QVIS *obligatione liberatus sit, potest uideri accepisse. Non potest uideri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summoueri.*

Celsus. Lex CXLVIII.

SI QVIS *prægnantem uxorem reliquit, non uidetur sine liberis decessisse.*

Vlpianus. Lex XLV.

TOTIES in hæredem damus actionem de eo, quod ad eum peruenit, quoties ex dolo defuncti conuenitur, non quoties ex suo.

Celsus. Lex CXLVI.

VANI timoris non iusta excusatio est.

Paulus. Lex CII.

VBI lex duorum mensium fecit mentionem: et qui sexagesimo primo die uenerit, audiendus est: ita
*patre. enim Imperator noster Antoninus cum diuo * fratre suo rescripsit.

Vlpianus. Lex CLXVII.

VBI non uoce, sed præsentia opus est: mutus si intellectum habet, potest uideri respondere. Idem et in surdo hic quidem responderi potest. Furiosus, absentis loco est: & ita Pomponius Libro primo Epistolarum scribit.

Celsus. Lex CXLIX.

VBI pugnantia inter se in testamento inueniuntur, neutrum ratum est. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

Paulus. Lex CVI.

VBICVNQVE causæ cognitio est, ibi prætor desideratur.

Vlpianus.

Vlpianus. Lex IIII.

VELLE *non creditur. qui obsequitur imperio patris, uel domini.*

Vlpianus. Lex XXXII.

VERVM *est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere. Quod enim impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem aut pactum efficere possit.*

Sequuntur Regulæ Iuris Canonici, Ex Decretalibus.

Ioannes Chryſoſtomus. I.



MNIS *res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur.*

Beda in Homilijs. II.

ESTOTE *miſericordes, ſicut & , &c.* Hoc *loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo: niſi vt ea facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorē partem interpretemur. Quod enim ſcriptū eſt:* Ex *fructibus eorum cognoſcetis eos. de manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bono animo fieri: vt ſtuprum, blaſphemiæ, furta, ebrietates, & ſimilia, de quibus nobis permittitur iudicare.*

Idem. III.

QVI *ſcandalizauerit, &c.* Vtilius *ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur.*

Idem. IIII.

QVOD *non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum.* Nam *& ſabbatum cuſtodiri preceptū eſt:* Machabei *tamē ſine culpa ſua in ſabbato pugnāt. ſic & hodie ſi quis ieiunium fregerit ægrotus, reus*

voti non habetur.

Gregorius. V.

QVOD *latenter, aut per vim, vel alias illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.*

Idem Varien. episcopo. VI.

QVVM *in contemplatione, & infrà. In ipso causæ initio nō est à quæstiōibus inchoādū.*

Stephanus Papa. VII.

QVAE *multoties. & infrà. Quicquid in sacratis* Deo *rebus, & episcopis iniustè agitur, pro sacrilegio reputatur: quia sacra sunt, & à quoquam uiolari non debent.*

Augustinus. VIII.

QVI *ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit: & ideo iam non facit.*

Idem in lib. de pœnit. IX.

DEFLEAT *peccator: quia offendens in vno, factus est omnium reus.*

Gregorius in registro. X.

QVANVIS *causæ. & infrà.* Non *potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.*

Lucius tertius. XI.

INDIGNVM *est, & à* Romanæ *Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.*

FINIS.

Regulæ Sexti Decretalium Bonifacij VIII.



CCESSORIVM naturã *ſequi congruit principalis*.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

Beneficium eccleſiaſticum nõ poteſt licitè ſine inſtitutione canonica obtineri.

Bona fides nõ patitur, ut ſemel exactum iterum exigatur.

Certum eſt, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur uoluntatẽ. Data Romæ apud ſanctum Petrum, quinto nonas Martij, Pontificatus noſtri anno quarto.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, eſt interpretatio facienda.

Contractus ex conuentione legem accipere dinoſcuntur.

Cui licet quod eſt plus, licet utique quod eſt minus.

Cùm non ſtat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur: haberi debet perinde ac ſi impleta fuiſſet.

Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia quæ ſequuntur ex illo.

Cùm quid una uia prohibetur alicui, ad id alia non debent admitti.

Cùm quis in ius ſuccedit alterius, iuſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

Cùm ſunt partium iura obſcura, reo fauendum eſt potius quam actori.

Damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet, non alijs imputare.

Decet conceſſum à principe beneficium eſſe manſurum.

Delictum perſonæ, non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare.

Dolo facit qui petit, quod reſtituere oportet eundem.

Ea quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium, uiribus non ſubſiſtunt.

Eum, qui certus eſt, certiorari ulterius non oportet.

Ex eo non debet quis fructum conſequi, quod niſus extitit impugnare.

Exceptionem obijciens, non uidetur de intentione aduerſarij confiteri.

Factum legitimè retractari non debet, licet caſus poſtea eueniat à quo non potuit inchoari.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.

Generi per speciem derogatur.

Ignorantia facti, non iuris excusat.

Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

In alternatiuis debitoris est electio: & sufficit alterum adimpleri.

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

In generali concessione non ueniunt ea, quæ quis non esset uerisimiliter in specie concessurus.

In iudicijs non est acceptio personarum habenda.

In malis promissis fidem non expedit obseruari.

In obscuris, minimum est sequendum.

In pari delicto, uel causa, potior est conditio possidentis.

In pœnis, benignior est interpretatio facienda.

In re communi, potior est conditio prohibentis.

In toto partem non est dubium contineri.

Indultum à iure beneficium, non est alicui auferendum.

Infamibus portæ non pateant dignitatum.

Inspicimus in obscuris, quod est uerisimilius: uel quod plerunque fieri consueuit.

Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debebit.

Is, qui tacet non fatetur: sed nec utique negare uidetur.

Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, uel iactura.

Mora sua cuilibet est nociua.

Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

Nemo potest ad impoßibile obligari.

Nemo potest plus iuris trãsferre in alium, quàm sibi competere dinoscitur.

Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.

Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.

Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.

Non licet actori, quod reo licitum non existit.

Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

Peccati uenia non datur nisi correptis.

Pluralis locutio, duorum numero est contenta.

Plus, semper in se continet quod est minus.

Poßessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.

Pro possessore habetur, qui dolo desijt poßidere.

Quæ à iure cõmuni exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

Quæ contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendũ multo magis admittendus.

Qui contra iura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.

Qui prior est tempore, potior est iure.

Qui sentit onus, sentire debet commodum: & contrà.

Qui tacet, consentire uidetur.

Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab alijs in exemplum.

Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere nõ uidetur, cùm habeat parére necesse.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

Rati habitionem retro trahi, & mandato non est dubium comparari.

Rationi congruit ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

Scienti, & consentienti, non fit iniuria neque dolus.

Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.

Semel malus, semper præsumitur esse malus.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

Sine possessione præscriptio non procedit.

Vtile non debet per inutile uitiari.

Data Romæ apud sanctum Petrum quinto Nonas Martij, Pontificatus nostri Anno quarto.

FINIS.

DE GRADIBVS AFFINITA- *tis, & consanguinitatis, & nominibus eorum.*

Titulus X. Libri XXXVIII. Pandectarum.

Caius. Lex I.



RADVS *cognationis alij superioris ordinis sunt, alij inferioris, alij ex transuerso, siue à latere. Superioris sunt ordinis, parentes: inferioris, liberi: ex transuerso, siue à latere, fratres & sorores, liberiq; eorum. Sed superior quidem, & inferior cognatio à primo gradu incipit: ex transuerso uerò, siue à latere nullus est primus gradus: & ideo incipit à secundo. Itaque in primo gradu cognationis superioris quidem & inferioris ordinis cognati possunt concurrere: ex transuerso uerò nunquam gradu quisquam concurrere potest. At in secundo, & tertio, & deinceps in cæteris. Possunt etiam ex transuerso quidem concurrere cum superioris ordinis cognatis. Sed admonendi sumus, si quando de hæreditate, uel bonorum possessione quæramus, non semper eos, qui eiusdem gradus sunt, concurrere. Primo gradu*

ſunt ſuprà, pater mater: infrà, filius filia. Secundo gradu ſunt ſuprà, auus auia: infrà, nepos neptis: ex tranſuerſo, frater ſoror. Tertio gradu ſunt ſuprà, proauus proauia: infrà, pronepos proneptis, ex tranſuerſo, fratris ſororisq; filius filia: & conuenienter patruus, amita, auunculus, matertera. Quarto gradu ſunt ſuprà, abauus abauia: infrà, abnepos abneptis: ex tranſuerſo, fratris ſororisq; nepos neptis: & conuenienter patruus magnus, amita magna, id eſt, aui frater, ſoror: auunculus magnus, matertera magna, id eſt, auiæ frater, ſoror: item fratres patrueles, ſororesq; patrueles: id eſt, qui, queúe ex duobus fratribus progenerantur. Item conſobrini, conſobrineq;: id eſt: qui queúe ex duabus ſororibus naſcuntur, quaſi conſororini. Item amitini amitinæ, id eſt, qui queúe ex fratre & ſorore propagantur. Sed uulgus ferè omnes iſtos communi appellatione conſobrinos uocat. Quinto gradu ſunt ſuprà, atauus atauia: infrà, atnepos atneptis: ex tranſuerſo, fratris & ſororis pronepos proneptis: & conuenienter pro patruus & proamita. id eſt, proaui frater & ſoror: pro auunculus, pro matertera: id eſt, proauiæ frater & ſoror: item fratris patruelis, ſororis patruelis filius filia. & ſimiliter conſobrini conſobrinæ: item amitini amitinæ filius filia, propior ſo-

brinus, propior sobrina, isti sunt patrui magni, amitæ magnæ: auunculi magni, materteræ magnæ filius filia.

Vlpianus. Lex II.

HOC EST *patris matrísue eius de cuius cognatione quæritur, consobrinus consobrino, siue frater patruelis,* ✻ *vel amitinus, soror patruelis vel amitina.*

✻ *Aliàs desũt verba sequẽtia.*

Caius. Lex III.

SEXTO *gradu sunt suprà, tritauus tritauia: infra, trinepos trineptis: ex transuerso, fratris & sororis abnepos abneptis: & conuenienter abpatruus abamita, id est, abaui frater & soror: abauunculus, abmatertera, id est, abauiæ frater & soror. Item patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ nepos neptis: item fratris patruelis, sororis patruelis, consobrini, consobrinæ, amitini, amitinæ nepos, neptis: item propatrui, proamitæ, proauunculi, promaterteræ filius, filia. Item qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, ij propriè sobrini vocantur. In septimo autem gradu quam multæ esse poßint personæ, ex ijs, quæ diximus, satis apparet. Admonendi tamen sumus parentum, liberorumq; personas semper duplari. Auum enim & auiam tam maternos quàm paternos intelligimus:*

item nepotes neptesq; tam ex filio, quàm ex filia: quam rationem scilicet deinceps in omnibus gradibus suprà infraq; sequemur.

Modestinus. Lex. IIII.

NON FACILE *autem, quod ad nostrum ius attinet, cùm de naturali cognatione quaeritur, septimum gradum quis excedit: quatenus ultra eum ferè gradum rerum natura cognatorum* ✱ *iura consistere non patitur.* ✱ uitam *Cognati ab eo dici putantur, quòd quasi una communitérue nati, uel ab eodem orti, progenitíue sint. Cognationis substantia bifariam apud* Romanos *intelligitur.* Nam *quaedam cognationes iure ciuili, quaedam naturali* ✱ *connectuntur:* ✱ contineatur. *nonnunquam & vtroque iure concurrente, & naturali, & ciuili copulatur cognatio.* Et *quidem naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intelligitur, quae per foeminas descendit, quae vulgò liberos pariunt.* Ciuilis *autem per se (quae etiam legitima dicitur) sine naturali fit cognatione per adoptionem.* Vtroque *iure consistit cognatio, cùm iustis nuptijs contractis copulatur.* Et *naturalis quidem cognatio hoc ipso nomine appellatur: ciuilis uero cognatio, licet ipsa quoque per se plenißimè hoc nomine uocetur, propriè tamen agnatio vocatur, uidelicet*

quæ per mares contigit. Sed quoniam quædam iura inter affines quoque versantur, non alienum est, hoc loco de affinibus quoque breuiter disserere. Affines sunt uiri & uxoris cognati: dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. namque coniungendæ affinitatis causa fit ex nuptijs. Nomina uero eorum hæc sunt: socer, socrus: gener, nurus: nouerca, vitricus: priuignus, priuigna. Gradus uero affinitatis nulli sunt. Et quidem uiri pater, uxorisque socer, mater autem eorum, socrus appellatur: cùm apud Græcos proprie viri pater ἑκυρὸς, mater uero ἑκυρὰ, uxoris autem pater πενθερὸς, mater uero πενθερὰ uocetur. filij autem uxor, nurus: filiæ uero vir, gener appellatur. Vxor uero liberis ex alia uxore natis nouerca dicitur: matris uir ex alio uiro natis uitricus appellatur: eorum uterque natos aliunde, priuignos priuignásque vocant. Potest etiam sic definiri, Socer est uxoris meæ pater, ego illius sum gener. Socer magnus dicitur uxoris meæ auus, & ego sum illius progener. Et retro pater meus uxoris meæ socer est: hæc illi nurus. & auus meus socer magnus est, illa illi pronurus. Item socrus mea, uxoris meæ mater est, ego illius sum gener, & prosocrus mea, uxoris meæ auia est, ego

illius sum progener, & retrò mater mea, uxoris meæ socrus est: illa huic nurus. & auia mea socrus magna est: & uxor mea illi pronurus. Priuignus autem est vxoris meæ filius, ex alio uiro natus: ego illi uitricus. & in contrarium vxor mea liberis, quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur: liberi mei illi priuigni sunt. Viri frater, leuir est: apud Græcos δαὴρ appellatur: vt est apud Homerum relatum: sic enim Helena ad Hectorem dicit.

* Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυοέσσης.

Viri soror, glos dicitur: apud Græcos, γάλως. Duorum fratrum vxores εἰνατέρες dicuntur apud Græcos, quod vno uersu idem Homerus significat.

* Δαέρων ἢ γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

*Hos itaque qui affinitatis causa inter se, parentum loco liberorúmque habentur, matrimonio copulari nefas est. Sciendum est neque cognationem, neque affinitatem esse posse, * vbi nuptiæ interdictæ sunt, ex quibus affinitas coniungitur. Libertini libertinæq; inter se affines esse possunt. In adoptionem datus, aut emancipatus, quascunque cognationes affinitatesq; habuit, retinet: agnationis iura perdit: sed in ea familia ad quam per adoptionem venit, nemo est illi cognatus, præter patrem, eósue, quibus agnoscitur. affinis autem ei*

**Id est, leuir mei canis, o[mn]is mali causatricis horridæ.*

**Id est, leuiorū aut glorium aut duorum fratrum vxorum nitidè indutarū.*

**nisi nuptiæ īter dictæ nō sunt.*

omnino in ea familia nemo est. Is, cui aqua & igni interdictum est, vel aliquo modo capite diminutus est, ita vt libertatem & ciuitatem amiserit: & cognationes & affinitates omnes, quas antè habuit, amittit.

Paulus. Lex V.

SI FILIVM *naturalem emancipauero, & alium adoptauero, non esse eos fratres. Si filio meo mortuo* Titium *adoptauero, videri eum defuncti fratrem fuisse,* Arrianus *ait.*

Vlpianus. Lex VI.

LABEO *scribit, nepotis ex filia mea nati uxorem, nurum mihi esse.* Et *generi & nurus appellatione, sponsus quoque & sponsa continentur. At enim soceri & socrus appellatione, sponsorum parentes contineri * uidentur.* **non videntur.*

Scæuola. Lex VII.

PRIVIGNVS *etiam is est, qui vulgo conceptus, ex ea natus est, quæ postea mihi nupsit.* Aequè *& is, qui (cùm in concubinatu erat mater eius) natus est ex ea, quæ postea alij nupta sit.*

Pomponius. Lex VIII.

SERVIVS *rectè dicebat, soceri & socrus, & generi & nurus, appellationem etiam ex sponsalibus acquiri.*

Paulus. Lex IX.

STEMMATA *cognationum directo limite in duas lineas separantur: quarum altera superior est, altera inferior. Ex superiore vero & secundo gradu transuersæ lineæ pendent, quas omnes latiore tractatu habito, in librum singularem * congessimus.*

*contexuimus.

Idem. Lex X.

IVRISCONSVLTVS *cognatorum gradus, & affinium nosse debet: quia legibus hæreditates & tutelæ ad proximum quenq; agnatum redire consueuerunt. Sed et edicto Prætor proximo cuiq; cognato dat bonorum possessionem. Præterea lege iudiciorum publicorum contra affines & agnatos testimonium inuiti dicere non cogimur. Nomen cognationis à Græca uoce * συγγενὴς dictum videtur. συγγενεῖς enim illi vocant, quo nos cognatos appellamus. Cognati sunt, & quos agnatos lex duodecim*

*Id est, cognatus.

Tabularum appellat: sed ij per patrem cognati, ex eadem familia sunt. Qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Proximiores ex agnatis, sui dicuntur. Inter agnatos igitur et cognatos hoc interest, quod inter genus & speciē. Nam qui est agnatus, & cognatus est. Non utiq; autem qui cognatus est, & agnatus est. Alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. Nunc vero non parcimus his cognationum nominibus etiam in seruis. Itaque parentes & liberos, fratresq; etiam seruorum dicimus. sed ad leges seruiles cognationes non pertinent. Cognationis origo, & per fœminas solas contingit. Frater enim est, & qui ex eadem matre tantum natus est. Nam qui eundem patrem habent. licet diuersas matres, etiam agnati sunt. Parētes usque ad tritauum apud Romanos proprio uocabulo nominantur: ulteriores, qui non habent speciale nomen, maiores appellantur. Item liberi usque ad trinepotem: ultra hos, posteriores uocantur. Sunt & ex lateribus cognati, ut fratres sororesq;, & ex his progeniti: item patrui, amitæ, auunculi & matertera. At quoties quæritur, quoto gradu quæque persona sit: ab eo incipiendum est, cuius de cognatione quærimus: & si ex inferioribus aut superioribus gradibus est, recta linea sursumuersus, uel deorsum tendendo, facile inueniemus gradus, si per singulos proximum quenq; numeremus.

*Nam qui mihi proximo gradu proximus est : is secundo gradu est mihi . * Similiter ascendentibus & descendentibus singulis accrescit numerus.* Idem *faciendum est in transuersis gradibus , sic frater secundo gradu est, quoniam patris uel matris persona,per quos coniungitur, prior numeretur.* Gradus *autem dicti sunt ad similitudinem scalarum, locorúmue procliuium , quos ita ingredimur , ut à proximo in proximum , id est,in eum , qui quasi ex eo nascitur,transeamus.* Nunc *singulos gradus numeremus.* PRIMO *gradu cognationis sunt sursumuersus duo , pater & mater : deorsumuersus duo,filius & filia : qui tamen & plures esse possunt .* SECVNDO *gradu duodecim personæ continentur hæ:Auus,hoc est,patris & matris pater:item auia similiter tam paterna quàm materna .* Frater *quoque per alterum parentem accipitur:id est,aut per matrem tantum,aut per patrem aut per utrunque:id est, ex utroque eodem parente.* Sed *hic numerum non auget, quòd nihil differat ab eo,qui eundem parentem habet tantum , nisi quòd is eosdem cognatos habet tam paternos quàm maternos .* Et *ideo euenire solet in ijs qui diuersis parentibus nati sunt , ut qui meo fratri frater sit, meus cognatus non sit . pone me fratrem habere ex eodem tantum patre:fratrem , alium habere ex eadem matre.illi inter se fratres sunt , mihi alter co-*

* *Similiter enim accedētibus singulis crescit numerus*

gnatus non est. Hic soror similiter numeratur frater. Nepos *quoq; dupliciter intelligitur, ex filio uel filia natus.* Idem *est, & in nepte.* TERTIO *gradu personæ continentur triginta duæ.* Proauus *qui quadrifariam intelligitur.* Est *enim aui paterni, uel materni pater : item auiæ paternæ uel maternæ pater.* Proauia *quoque quatuor personas complectitur : est enim aut aui paterni, aut auiæ paternæ mater : item aui materni, & similiter auiæ maternæ mater.* Patruus*:is autem est patris frater : et ipse dupliciter intelligendus est, ex patre uel matre. puta auia paterna mea nupsit patri tuo, peperit te: auia paterna tua nupsit patri meo, peperit me : ego tibi patruus sum, & tu mihi.* Idem *euenit, si duæ mulieres altera alterius filio nupserint. nam qui ex his masculi nati sunt, inuicem patrui sunt: quæ fœminæ inuicem amitæ.* Idē *in fœminis: masculi enim similiter illis patrui, fœminæ amitæ sunt.* Et *si uir & mulier:ille filiam eius duxerit, illa filio eius nupserit: qui ex patre adolescentis nati erunt, ex matre puellæ natos, fratris filios : qui ex matre puellæ nati erunt, ex patre adolescentis natos, sororis filios : ille eos patruos, illi eas amitas appellabunt.* Auunculus*:is matris est frater, & eadem significatione, qua in patruo diximus, contingit. si duo uiri alter alterius duxerit filiam, qui ex his masculi nati fuerint, inuicem auunculi: quæ fœminæ, inuicem*

materteræ erũt: & eadem ratione masculi puellis, auunculi & illæ illis erunt materteræ. Amita est soror patris, sicut suprà accipienda. Matertera est matris soror similiter ut suprá. Illud notandum est, non quemadmodum patris matrisq; fratres sorores, patrui amitæ, auunculi materteræ dicuntur: ita fratris sororisq; filios filias nomen speciale cognationis habere: sed ita demonstrari, fratris sororisq; filios filias. quod quidem & in alijs accidere, ex posterioribus apparebit. Pronepos quoque & proneptis quadrifariam intelligantur: ut enim ex nepote ex filio, aut ex nepote ex filia descendunt: aut ex nepte ex filio, aut ex nepte ex filia propagantur.

QVARTO *gradu personæ continentur octoginta. Abauus, cuius intellectus in octo personas porrigitur. est enim proaui paterni, aut materni pater: quos singulos duplici modo intelligendos diximus: aut proauiæ paternæ, aut maternæ pater: quæ & ipsæ singulæ dupliciter accipiuntur. Abauia, & hæc eadem octies numeratur, est enim proaui paterni aut materni: item proauiæ paternæ aut maternæ mater. Patruus magnus est frater aui, sed auus, item fratres, quum duobus modis intelligantur. quatuor personas hoc nomen amplectitur, ut sit aui paterni, uel materni frater, qui ex eodem patre, id est, proauo, uel tantum matre eadem, id est, proauia natus est. Qui verò mi-*

hi est patruus magnus, is patri meo uel matri meæ patruus est. Amita magna, *est aui soror*. Aui *autem, item soror, ue suprà diximus, dupliciter intelliguntur: & ideo hic quoque quatuor personas intelligimus*. Similiter *quæ patri meo uel matri meæ amita est, mihi erit amita magna*. Auunculus *magnus est auiæ frater*. Quatuor *personæ huic nomini eadem ratione sunt subiectæ: mihiq; is est auunculus magnus qui patri meo uel matri meæ auunculus est*. Matertera *magna est auiæ soror*. Quatuor *modis & hæc ob eandem causam intelligitur*. Et *quæ matri meæ uel patri meo matertera est, mihi matertera magna uocatur*. Eodem *gradu sunt & illi qui uocantur fratres patrueles: item sorores patrueles, amitini amitinæ, consobrini consobrinæ, hi autem sunt qui ex fratribus aut sororibus nascuntur: quos quidam ita distinxerunt, ut eos quidem, qui ex fratribus nati sunt, fratres patrueles, item eas, quæ ex fratribus natæ sunt, sorores patrueles: ex fratre autem & sorore, amitinos amitinas, eos uerò & eas, qui quæue ex sororibus nati natæue sunt, consobrinos consobrinas, quasi consororinos appellarent, sed plerique hos omnes consobrinos uocant, sicuti* Trebatius. Sub *hac appellatione nominum personæ cadunt sexdecim: hæ, patrui filius, item filia: quæ bifariam (sicut suprà) numeran-*

tur. nam patris mei frater esse potest, uel ex eodem patre, uel etiam ex matre sola, amitæ filius, item filia. auunculi filius, item filia. materteræ filius, item filia. amita, auunculo matertera acceptis duplici intellectu, secundum eandem rationem qua patrui nomen. Fratris *sororisq; nepos, ac neptis eodem gradu sunt.* Sed *& frater, item soror, neposq; & neptis dupliciter accepti continebunt personas sexdecim, sic: fratris eodem patre nati nepos ex filio, nepos ex filia, neptis ex filio, neptis ex filia. fratris ex alio patre eademq; matre nati, nepos ex filio, nepos ex filia: neptis ex filio, neptis ex filia.* Eademq; *causa octo personæ efficiunt, ut aliæ octo accedant, ex sorore natorum nepotes neptesq; quæ similiter numerantur à nobis.* Fratris *autem mei nepos neptisq; me patruum magnum appellant.* Fratrum *sororumq; meorũ nepotes, neptesq; item, mei inter se consobrini sunt.* Abnepos *abneptis, hi sunt pronepotis proneptisue filius filia: nepotis neptisue nepos neptis: filÿ filiæue pronepos proneptis, personas sexdecim continebunt: nepote uel ex filio nato uel ex filia: nepte uel ex filio nata, uel ex filia acceptis: ut ad singulas personas gradu descendamus, sic: filius, nepos, pronepos, abnepos. filius, nepos, pronepos, abneptis. filius, nepos, proneptis, abnepos. filius, nepos, proneptis, abneptis. filius, neptis, pronepos, abnepos. filius, ne-*

ptis, pronepos, abneptis. filius, neptis, proneptis, abnepos. filius, neptis, proneptis, abneptis. Similiter hæ personæ numerabuntur præposita filia: & sic fient sexdecim. QVINTO gradu personæ continentur * CXCII. Atauus scilicet & atauia. Atauus est abaui uel abauiæ pater, proaui uel proauiæ auus, aui auiæq; proauus, matris uel patris abauus. Huius appellatio personas complectitur sexdecim, enumeratione facta tam per mares, quàm per fœminas: ut sic ad singulas personas perueniamus. Pater, auus, proauus, abauus, atauus. Pater, auus, proauus, abauia, atauus. Pater, auus, proauia, abauus, atauus. Pater, auia, proauus, abauus, atauus. Pater, auia. proauus, abauia, atauus. Pater, auia, proauia, abauus, atauus. Pater, auus, proauia, abauia, atauus. Pater, auia, proauia, abauia, atauus. Similiter matris persona præposita numeratio fiet. Atauia totidem personas continet, eadem ratione numeratas, id est, sexdecim. Patruus maior est proaui frater, patris uel matris patruus magnus. Sub hoc nomine erunt personæ octo, & sic enumerabuntur. Pater, auus, proauus, abauus, frater proaui. Pater, auus, proauus, abauia frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui. totidem

*184.

erant matris persona, & proauo eius præpositis. Ideò autem fratrem proaui enumerantes, ante abauum ponimus, quòd (ut suprà significauimus) non aliter perueniatur ad eum de quo quæritur, nisi per eos transitum fuerit, ex quibus nascitur. Auunculus maior: is est proauiæ frater, patris uel matris auunculus magnus. Eadem dinumeratione hìc quoque octo personas computabimus: hoc tantum immutato, *ut is pro fratre proaui ponatur. Amita maior: ea est proaui soror, patris uel matris amita magna quod ad numerum expositionemq; personarum pertinet, eadem erunt, immutato hoc, ut proaui soror ad extremum ponatur. Matertera maior. hæc est soror proauiæ, patris uel matris matertera magna. numerus personarum idem est, ut in nouißimo ponatur proauiæ soror. Hos omnes *patruos maiores quos retulimus, quidam appellant ita: pro patruus, proauunculus, proamita. promatertera: quos tamen ego ita nomino, illi contrà fratris uel sororis pronepotem me demonstrant. Patrui magni filius filia: hi sunt fratris aui filius filia, proaui proauiæ nepos neptis ex filio, patris uel matris consobrinus consobrina. Octo personas & hìc computabimus. quòd auus & frater, ut iam dictum est dupliciter accipiuntur: & ideò patrui magni filius quatuor implet, totidem filia. Amitæ magnæ filius filia: hi sunt

* ut his frater proauiæ præponatur.

*patruo maiore.

aui sororis filius filia : proaui proauiæ, nepos neptis ex filia, patris uel matris, consobrinus consobrina. Numerus personarum idem est, qui suprà. *Auunculi magni filius filia: hi sunt fratris auiæ filius filia: proaui proauiæ nepos neptis ex filio, patris uel matris consobrinus consobrina : numerus idem.* Materteræ *magnæ filius filia : hi sunt auiæ sororis filius filia : proaui proauiæ, nepos neptis ex filia: patris uel matris consobrinus consobrina.* Computatio eadem personarum quas enumerauimus. Patrui *magni filius eius : de cuius cognatione quæritur, propior sobrinus uocatur.* Nam, ut & Masurius *ait, quem quis appellat propiorem sobrinum. qui est patris uel matris suæ consobrinus aut consobrina, ab eo consobrini consobrinæúe filius filia nominatur.* Patrus *nepos neptis : hi sunt aui paterni, uel auiæ paternæ, pronepos, proneptis, ex nepote uel ex nepte filio natis, consobrini consobrinæ filius filia. octo personas continebunt : quatuor nepos, quatuor neptis : quia & patruus dupliciter accipitur, & nepos uel neptis sub singulis patruorum personis duplicatur.* Amitæ *nepos uel neptis, hi sunt aui paterni uel auiæ paternæ, pronepos proneptis ex nepote uel ex nepte filia natis : consobrini consobrinæ filius filia, numerus idem est.* Auunculi *nepos neptis, materteræ nepos neptis : hi sunt aui materni uel auiæ*

maternæ pronepos proneptis ex nepote uel nepte filio natis. cætera eadem, quæ in patrui, & amitæ nepote uel nepte diximus. Materteræ *nepos neptis: hi sunt aui materni, uel auiæ maternæ pronepos proneptis, ex nepote uel ex nepte filia natis. personarum numerus idem qui suprà.* I*s omnibus quos de patrui nepote proposuimus, is de cuius cognatione quæritur, propior sobrinus est: nam patris uel matris eorum consobrinus est.* Fratris *pronepos proneptis: hi continebunt personas sexdecim, fratre dupliciter, & pronepote, & pronepte singulis quadrifariam (ut suprà demonstrauimus) acceptis.* Sororis *pronepos proneptis similiter sexdecim personas continebunt.* Atnepos *atneptis: hi sunt abnepotis uel abneptis filius filia: pronepotis uel proneptis, nepos neptis: nepotis uel neptis, pronepos proneptis. filij uel filiæ, abnepos abneptis.* Numer*abuntur sub hac appellatione triginta duæ personæ: quia atnepos sedecim habet, & totidem atneptis.* SEXTO *gradu continentur personæ* CCCCXLVIII. Tritauus, *is autem est patris uel matris atauus, aui uel auiæ abauus. proaui, uel proauiæ proauus, abaui uel abauiæ auus, ataui uel atauiæ pater. dictus tritauus, quasi tertius auus, personas uerò complectitur triginta duas.* Geminetur *enim necesse est, qui in atauo fuit numerus, immutatione per singulas perso-*

nas * *ataui iam facta, ut sexdecies triauus intelligatur* * *atauo, & toties ataue.* Tritauia similiter enumerata faciet personas triginta duas. Patruus maximus: is est abaui frater, ataui & atauiæ filius, patris uel matris patruus maior, personas continebit sedecim sic: Pater, auus, proauus, abauus, atauus, abaui frater. Pater, auus, proauus, abauus, atauia, frater abaui. Pater, auus, proauia, abauus, atauus, frater abaui. Pater, auia, proauus, abauus, atauus, frater abaui. Pater, auia, proauus, abauus, atauus, abaui frater. Pater, auia, proauia, abauus, atauus, frater abaui. Pater, auus, proauia, abauus, atauia, abaui frater. Pater, auia, proauia, abauus, atauia, abaui frater. Totidem erunt matris appellatione præposita. Auunculus maximus, est abauiæ frater, patris uel matris auunculus maior: & numerus idem, & personarum expositio eadem quæ suprà: hoc duntaxat immutato, ut pro abaui fratre, abauiæ fratrem ponas. Amita maxima, est abaui soror, patris uel matris amita maior: cætera ut in patruo maximo, immutato tantum hoc, ut vbi est abaui frater, ponatur abaui soror. Matertera maxima, est abauiæ soror, patris uel matris matertera maior: cætera ut suprà, ad extremam duntaxat pro abauiæ fratre * posita abauiæ soror.

* Propter atauum.

* aui pater.

* Præposita.

rore. Hos omnes quos à patruo maximo proposuimus, quidam his nominibus designant: abpatruus, abauunculus, abamita, abmatertera. Itaque & nos indifferenter hos ponemus. Quos autem ego appello abpatruos, abauunculos, abamitas, abmaterteras: illi demonstrant me fratris sororísque abnepotem. Patrui maioris filius filia: hi sunt proaui fratris filius filia, abaui abauiæ per proauum, nepos neptis ex filio. Personæ sub hoc erunt sedecim enumeratione sic ducta, ut in quinto gradu, cùm patruum maiorem demonstraremus, fecimus, adiecto duntaxat filio filia: quia filius patrui maioris totidem necesse est personas complectatur, quot patruus maior, id est, octo. Totidémque ex filiæ persona computatis, is numerus efficietur, quem suprà posuimus. Amitæ moioris filius filia, hi sunt proaui sororis filius filia, abaui abauiæ, per proauum nepos neptis ex filia. Et hic eadem ratione personas enumerabimus totidem. Auunculi maioris filius filia, hi sunt proauiæ fratris filius filia: abaui abauiæ per proauiam nepos neptis ex filio. Eadem hic dinumeratio facienda est, quæ in patrui maioris filio filia. Matertera maioris filius filia, hi sunt proauiæ sororis filius filia: abauia abauiæ per proauiam nepos neptis ex filio. Circa numerum personarum expositio est, ut suprà. Hi

omnes quos proposuimus à patrui maioris filio, auo auiæ eius de cuius cognatione quæritur, fratribúsque, & sororibus eorum consobrini consobrinæue sunt: at patri matríque eiusdem, fratribúsque, & sororibus utriusque propior sobrinus. Patrui magni nepos uel neptis, amitæ magnæ nepos uel neptis, auunculi magni nepos uel neptis. materteræ magnæ nepos uel neptis: hæc singula nomina continent personas sedecim, Nam cùm patrui magni (uerbi gratia) persona quadrifariam intelligatur, nepotis bifariam, geminatur is numerus, nepote duntaxat adnumerato: & quadruplicatur is, qui geminus erat, duplicatur etiam neptæ computata: & tantum unius dinumerationem proponemus exempli gratia: Pater, auus, proauus; frater aui, qui est patruus magnus, filius eius, nepos eiusdem ex filio, item neptis. Pater, auus, proauia, frater aui qui est patruus magnus, filius eius, nepos eiusdem ex filio, item neptis. Pater, auus, proauus, frater aui qui est patruus magnus, filia eius, nepos eiusdem ex filia, item neptis. Pater, auus, proauia, frater aui qui est patruus magnus, filia eius, nepos eiusdem ex filia, itē neptis. Totidem et eadem ratione exponuntur matris nomine antepostito: id est, ut aui materni fratris nepotes, & neptes computemus. Item in amita magna, id est, aui sorore

nepotes neptesq; enumerabimus. Idemq; in auunculo magno, id est, auiæ fratre. Eadem ratio est in matertera magna, id est, auiæ sorore. Ex quibus uniuersus numerus completur sexagintaquatuor. Hi omnes proauo aut proauiæ eius, de cuius cognatione quæritur, pronepotes, & proneptes: eiusdem aui auiæúe fratris sororísue nepotes neptésue. & contrà horum auus auia, eidem patruus magnus, amita magna: auunculus magnus, matertera magna, : horum autem pater matérue, fratrésque & sorores utrius eorum eidem propiores sobrini, ipse his sobrinus est, & inuicem huic illi sobrini. Patrui pronepos proneptis continent personas octonas, & utriusque sexus fiunt sedecim sic: Pater, auus, patruus, filius patrui, nepos eiusdem ex filio, pronepos eiusdem ex nepote filio nato, item proneptis. Pater, auia, patruus, filius patrui, nepos eiusdem ex filio, pronepos ex nepote filio nato, item proneptis. Pater, auus, patruus, filia patrui, nepos eiusdem ex filia, pronepos ex nepote filia nato, item proneptis. Pater, auia, patruus, filia patrui, nepos eius ex filia, pronepos ex nepote filio nato, item proneptis. Pater, auus, patruus, filius patrui, neptis eiusdem ex filio, pronepos ex nepte filio nata, item proneptis. Pater, auia, patruus, filius patrui, neptis eiusdem ex filio, pronepos ex nepte filio

nata

nata, item proneptis. Pater, auus, patruus, filia patrui, neptis eiusdē ex filia, pronepos ex nepte filia nata, item proneptis. Pater, auia, patruus, filia patrui, neptis eiusdem ex filia, pronepos ex nepte filia nata, item proneptis. Amitæ pronepos proneptis. totidem personas eadem ratione, & hi continent: tantū pro patruo amita sumpta. Auunculi pronepos proneptis, pro patruo item auunculo posito. Materteræ pronepos proneptis: & hic ubi patruus positus est, matertera numerata, eundem numerum personarū inueniemus. Hi omnes eius de cuius cognatione quæritur, consobrinorum nepotes neptésue sunt. Fratris sororisq; abnepos abneptis, hi efficiunt personas LXIIII. *ut ex suprascriptis apparere potest.*

Trinepos trineptis, hi sunt filij filiaéue atnepos atneptis, nepotis neptisúe abnepos abneptis, pronepotis proneptísue pronepos proneptis, abnepotis abneptísue nepos neptis, atnepotis atneptísue filius filia. Hæ appellationes demonstrant personas LXIIII. *Nam* XXXII. *trinepos complet, totidem trineptis. Abnepote enim numerus quadruplatus in se efficit* XXXII. *ipso nepote duas significante, pronepote quatuor, abnepote octo, atnepote sexdecim. His accedunt trinepos trineptis, uni ex atnepote: alteri, ex atnepte nati. Per singulos autē gradus ideo geminatio fit, quia maribus adijciuntur fœminæ ex quibus proximus quisque progenitus est:*

& enumerabuntur sic: Filius,*nepos,pronepos,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*nepos,pronepos,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*neptis,proneptos,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*neptis,pronepos,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*nepos,proneptis,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*nepos,proneptis,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*neptis,proneptis,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*neptis,proneptis,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*nepos,pronepos,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filia,*nepos,pronepos,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filius,*neptis,pronepos,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filia,*neptis,pronepos,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filius,*nepos,proneptis,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filia,*nepos,proneptis,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filius,*neptis,proneptis,abnepos,atneptis,trinepos,item trineptis.* Filia,*neptis,proneptis,abnepos,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*nepos,pronepos,abneptis,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*nepos,pronepos,abneptis,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filius,*neptis,pronepos,abneptis,atnepos,trinepos,item trineptis.* Filia,*neptis,pronepos,abneptis,atne-*

pos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. SEPTIMO *gradu personæ continentur* M. XXIIII. *hæ*, Tritaui, *item tritauiæ, pater & mater, qui personas efficiunt* CXXVIII. Tritaui *enim patres tot sunt, quot ipsi tritaui: item eiusdem matres totidem: fiuntq;* LXIIII. *Idem est numerus tritauiæ patris matrisq;:* Atau

ataviæ frater soror, hi sunt tritavi tritaviæ filius filia: abavi abaviæ, patruus avunculus, amita matertera: proavi proaviæ patruus magnus, avunculus magnus, amita magna, matertera magna: avi aviæve propatruus, proavunculus, proamita, promatertera: patris matris, abpatruus abavunculus, abamita abmatertera. Fiunt *personæ atavi fratris* XXXII. *Nam* XVI. *quas atavas explet, accedunt totidem propter fratris duplicem personam.* Nam XVI. *fratres atavi ex patre computantur, &* XVI. *ex matre, similiter atavi sorores* XXXII. *fiuntq;* LXIIII. *personæ, & totidem ataviæ fratris, item sororis.* Patrui maximi filius filia: hi sunt *atavi nepos neptis ex filio, abavi fratris filius filia.* Amitæ maximæ filius filia. *hi sunt atavi nepos neptis ex filia, abavi sororis filius filia.* Avunculi maximi filius filia: hi sunt ataviæ nepos *neptis: ex filio, abaviæ fratris filius filia.* Materteræ maximæ filius filia: hi sunt ataviæ: nepos neptis ex filia, abaviæ sororis filius filia. Hæ omnes personæ quas à patrui maximi filio enumeravimus, proavus proaviæq; eius, de cuius cognatione quæritur, consobrini * consobrinæ sunt: avo aviæq; eiusdem propior sobrinus sobrina. Singulæ appellationes continent personas * XVI. quia cum patruus maximus XVI, efficiat, fi-

*propius sobrinis.

*senas denas.

lius eius eandem habet enumerationem, totidem filia: & sic ex omnibus ijs, quas à patrui maximi filio comprehendimus, ductis per octo sedecies fiunt C X X V I I I. *Patrui maioris nepos personas continet* X V I. *Est enim abaui abauiæúe pronepos, et cum abauus octies numeretur, nepotes bis octies computati supradictum numerum efficiunt, totidemq; patrui maioris neptis.* A*uunculi item maioris nepos neptis eadem ratione personas complebunt* X X X I I. A*mitæ maioris nepos neptis eadẽ ratione: item materteræ maioris nepos neptis.* E*t sic ex omnibus colliguntur* C X X V I I I. H*is personis auus auia eius, de cuius cognatione quæritur, propiores sobrini sunt: pater mater, sobrinus sobrina, is de cuius cognatione quæritur, sobrino natus est. hic proximo nomine definitur parenti suo sobrinus, ut* T*rebatius ait. rationem quoque nominis hanc reddidit, quod ultimi gradus cognationum sobrinorum sunt.* I*taque sobrini filius rectè proximum nomen ab eo ipso, * cuius sobrini filius est, & dicetur, & ideo eos, qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellarent. hos enim nullum proprium habere nomen quo inter se uocentur.* P*atrui magni, pronepos proneptis: anunculi magni pronepos proneptis: amitæ magnæ, pronepos proneptis: materteræ magnæ, pronepos proneptis: ex his omnibus* C X X V I I I. *personæ*

* Huius *sobrini filius dicetur.*

efficiuntur: quia singulæ, appellationes. X V I. *complent.* Nam cùm(*exempli gratia*)*patruus magnus quadrifariam intelligatur, ad singulorum patruorum magnorum personas quadriplicatus pronepos, item proneptis, trigintaduas personas reddent: totq́; quater numeratæ illam quæ præposita est summam efficiunt. eorum pater matresq́; ei, de cuius cognatione quæritur, sobrini sobrinæq́; sunt: ipse uerò eis de sobrino sobrináue natus.* Patrui abnepos abneptis: auunculi, abnepos abneptis: amitæ, abnepos abneptis: materteræ, abnepos abneptis: hæc singula uocabula senas denas continent personas. patrui enim (uerbi gratia) abnepos sic enumerabitur, ut bifariam patruo accepto, quater pronepos, toties proneptis ducatur: & sic ad eorum filios ueniatur sexdecies computandos: eadem ratione ad filias, item ad cæteros, & per hoc ex omnibus efficietur numerus personarum* C X X V I I I. *Hi sunt ei de cuius cognatione quæritur, consobrinorum pronepotes, proneptesq́;.* His *ille, de cuius cognatione quæritur, patrui maximi, auunculi maximi, amitæ maximæ, materteræ maximæ, filius filia: item proaui proauiæ consobrinus.* Fratris *sororisq́; abnepos abneptis: & hi personas continent* C X X V I I I. Trinepotis *filius, item filia: trineptis filius item filia: hi* C X X V I I I. *fiunt, quod*

cùm trinepos trineptisq; (ut suprà demonstrauimus) L X I I I I. impleant: filij eorum eadem numeratione, totidemq; filiæ computabuntur.

F I N I S.

RVBRICAE TOTIVS IVRIS CAESAREI ET PONTIFICII.

Et primo Institutionum Diui Iustiniani Imperatoris serenissimi.

LIBRI PRIMI.

LIBRI II. INSTITVT.

RVBRICAE.

LIBRI III. INSTITVT. RVBRICAE.

LIBRI IIII. INSTITVT. RVBRICAE.

FINIS.

CODICIS D. IVSTI-niani Imperatoris glorio sissimi Rubricæ.

LIBRI I. CODICIS.

LIBRI II.

De

LIBRI III.

LIBRI IIII.

LIBRI V.

LIBRI VI.

Libri

LIBRI VII.

LIBRI VIII.

Trium posteriorum librorum Codicis Rubricæ.

LIBRI X.

LIBRI XI.

De Maiuma.

LIBRI XII.

55 De apparitoribus magistrorum militum, & priuilegijs eorum.
56 De apparitoribus proconsulis & legati.
57 De apparitoribus comitis Orientis.
58 De cohortalibus & principibus cornicularijs ac primipilarijs.
59 De apparitoribus præfecti annonæ.
60 De diuersis officijs & apparitoribus iudicum, & approbatorijs eorum.
61 De exceptoribus & exactoribus.
62 De lucris aduocatorum, & concussione officiorum seu apparitorum.
63 De primipilo.
64 Publicæ lætitiæ, uel cõsulum nuntiatores, uel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum uel iudicialium literarum, ex descriptione, uel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.

Rubricæ Feudorum.

LIBRI I.

1 QVi feudum dare possunt, & qui non: & qualiter adquiratur & retineatur.
2 De feudo guardiæ & castaldiæ.
3 Qui successores feudum dare teneantur.

LIBRI II

Constitutiones Federici secundi Imperatoris: quas nonnulli Collationem XI. appellant: & alij, Extrauagantes.

Rubricæ Digesti Veteris.

LIBRI I.

1 DE *iustitia & iure.*
2 De *origine iuris ciuilis, & omnium magistratuum, & de successione iurisprudentium.*
3 De *legibus, & senatusconsultis, & longa consuetudine.*
4 De *constitutionibus Principum.*
5 De *statu hominum.*
6 De *ijs, qui sunt sui, uel alieni iuris.*
7 De *adoptionibus, & emancipationibus, & alijs modis, quibus ius patriæ potestatis soluitur.*
8 De *rerum diuisione, & qualitate.*
9 De *senatoribus.*
10 De *officio consulis.*
11 De *officio præfecti prætorio.*
12 De *officio præfecti urbis.*
13 De *officio quæstoris.*
14 De *officio prætoris.*
15 De *officio præfecti uigilum.*
16 De *officio proconsulis, & legati.*
17 De *officio præfecti augustalis.*
18 De *officio præsidis.*
19 De *officio procuratoris Cæsaris, & rationalis*

LIBRI II.

LIBRI III.

LIBRI IIII.

LIBRI V.

LIBRI VI.

LIBRI VII.

LIBRI VIII.

De ser=

LIBRI IX.

LIBRI X.

LIBRI XI.

LIBRI XII.

LIBRI XIII.

LIBRI XIIII.

LIBRI XIX.

LIBRI XX.

LIBRI XXI.

LIBRI XXII.

1 DE vsuris, & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus, & mora.
2 De nautico fœnore.
3 De probationibus, & præsumptionibus.
4 De fide instrumentorum.
5 De testibus.
6 De iuris, & facti ignorantia.

LIBRI XXIII.

1 DE sponsalibus.
2 De ritu nuptiarum.
3 De iure dotium.
4 De pactis.
5 De fundo dotali.

LIBRI XXIIII.

1 DE donationibus inter uirum, & uxorem.
2 De diuortijs, & repudijs.

Rubricæ Digesti Infortiati: Et primo primi Libri, qui est XXV. Digestorũ.

1 SOluto matrimonio quemadmodum dos petatur.
2 De impensis in rebus dotalibus factis.
3 De actione rerum amotarum.
4 De liberis agnoscendis uel alendis à parentibus.

LIBRI II.

LIBRI III.

LIBRI IIII.

LIBRI V.

LIBRI VI.

LIBRI VII.

LIBRI VIII.

LIBRI IX.

LIBRI X.

LIBRI XI.

LIBRI XII.

LIBRI XIII.

LIBRI XLIII.

Rubricæ Digeſti noui: Et primò primi libri, qui eſt xxxix. Digeſtorum.

1 DE *operis noui nuntiatione.*
2 *De damno infecto.*
3 *De aqua pluuia arcenda.*
4 *De publicanis, & uectigalibus, & commiſsis.*
5 *De donationibus.*
6 *De mortis cauſa donationibus.*

LIBRI II.

1 DE *manumiſsionibus.*
2 *De manumiſsis uindicta.*
3 *De manumiſsionibus quæ ſeruis ad uniuerſitatem pertinentibus imponuntur.*
4 *De manumiſsis teſtamento.*
5 *De fideicommiſſarijs libertatibus.*
6 *De ademptione libertatis.*
7 *De ſtatu liberis.*
8 *Qui ſine manumiſsione ad libertatem perueniunt.*
9 *Qui & à quibus manumiſsi liberi non fiant, & ad legem Aeliam Sentiam.*
10 *De iure aureorum annulorum.*
11 *De naturalibus reſtituendis.*

LIBRI III.

LIBRI IIII.

LIBRI V.

LIBRI VI.

LIBRI VII.

De furibus

LIBRI X.

LIBRI XI.

LIBRI XII.

COLLATIONIS I.

1 DE *heredibus & falcidia, constitutio prima.*
2 *De non eligendo secundò nubentes mulieres, & alienatione lucri ante nuptias donationis, & de successionibus earum, & filijs suis.*
3 *Vt determinatus sit numerus clericorum sanctißimæ maioris* Ecclesiæ, *& cæterarum* Ecclesiarum.
4 *De fideiussoribus, & mandatoribus, & solutionibus.*
5 *De monachis.*
6 *Quomodo oporteat episcopos & reliquos clericos ad ordinationem deduci, & de expensis Ecclesiarum.*

COLLATIONIS II.

1 DE *non alienandis aut permutandis rebus* Ecclesiasticis *immobilibus, &c.*
2 *Vt iudices sine quoquo suffragio fiant.*
3 *Iusiurandum quod præstatur ab ijs qui administrationem accipiunt.*
4 *Vt ecclesia* Romana *centum annorum habeat præscriptionem.*

COLLATIONIS III.

COLLATIONIS IIII.

Rubricæ
COLLATIONIS V.

1 DE eccleſiaſticarum rerum immobilium alie natione & ſolutione.

2 De iureiurando à moriente præſtito propter mẽ ſuram ſuæ ſubſtantiæ.

3 Vt præponatur nomen imperatoris documen tis: & in Latinis literis apertius tempora in ſcribantur.

4 Scenicas non ſolum ſi fideiuſſores præſtant, ſed etiam ſi iuſiurandum dent, ſine periculo di ſcedere.

5 Vt non fiant pignorationes pro alijs perſonis: & ut ſicut principum donationes non egent ge ſtis monumentorum, ſic nec à priuatis impera toribus factæ donationes indigeant.

6 De exhibendis & introducendis reis, & ut ij qui conueniuntur, poſt uigeſimum diem præſen tentur iudicibus &c.

7 Conſtitutio quæ ex adſcriptitio & libera na tos, & liberos eſſe uult.

8 Vt de cætero commutationes Eccleſiaſticarum rerum non fortuitæ fiant ad piiſſimum impe ratorem &c.

9 Vt ea quæ uocantur inſinuatiua ſuper clericis, in maiore Eccleſia quidem dentur, in alijs autẽ Eccleſijs penitus non dentur.

10 Vt clerici qui recedunt, alijs pro eis ſubrogatis

præbeant emolumenta.

11 De ijs qui ingrediuntur ad appellationem: & quando per scripturam manus propria fiat collatio literarum: & de iureiurando dilationis &c.

12 Vt in priuatis domibus sacra ministeria non fiant.

13 Vt defuncti seu funera eorum non iniurientur à creditoribus &c.

14 Vt immobilia antenuptialis donationis, neque hypothecæ dentur, neque omnino alienētur à uiro, nisi consentiente uxore, nisi postea satisfieri poßit uxori: hæc uerò etiam in dote ualere.

15 De noui operis nuntiatione maritimi aspectus.

16 Vt factæ nouæ constitutiones, post insinuationes earum, post duos menses ualeant &c.

17 Vt nullus ædificet oratorij domos, præter uoluntatem episcopi &c.

18 Vt ab illustribus, & qui super eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniarijs causis, sed & iniuriarum criminaliter per procuratorem dicantur: clarißimis autem in pecuniarijs licere per procuratorem & per se litigans.

19 Vt ordinariæ præfecturæ urbanæ, & prætorianæ duæ, & præfecturæ quæ in cingulo, & quæ in actu sunt, solæ, nō etiam honorariæ libe

rent à curiali fortuna.

20 *Vt omnes obediant iudicibus prouinciarum, & in criminalibus, & in pecuniarijs causis &c.*

COLLATIONIS. VI.

1 *QVibus modis naturales efficiantur legitimi, & sui supra illos modos &c.*

2 *Vt ij qui obligatas se habere perhibent res minorum. aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non accedant, & ut curatores nullo modo suscipiāt cesßiones aduersus eos quorum curationem agunt, aut egerunt: hæc autem generaliter ualebunt &c.*

3 *De instrumentorū cautela & fide: Et primò de deposito, & de mutuo, & alijs documentis priuatè quidem scriptis &c.*

4 *Hæc constitutio interpretatur priorem constitutionem de ijs, qui ingrediuntur in monasterium, & de substantijs eorum ex quo tempore oporteat eam ualere.*

5 *Vt non luxurientur contra naturam: neque iurent per capillos aut aliquid huiusmodi: neque blaspementur in Deum.*

6 *Vt liberti de cætero aureo non indigeant annullo, & ut pristinis restituantur natalibus &c.*

7 *Apud quos oportet causas dicere monachos & asceterias.*

8 *De quæstore.*

COLLATIONIS VII.

COLLATIONIS VIII.

iußiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi.

12 Vt cùm de appellatione cognoscitur, secundum illius leges debeat iudicari, quæ tẽpore latæ sententiæ obtinebant, &c.

13 Vt liceat matri, & auiæ, & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo uoluerint residuam disponere facultatem suam, &c.

COLLATIONIS IX.

1 De hæredibus ab intestato uenientibus, & de agnatorum iure sublato.

2 Vt sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diuersis capitulis.

3 De alienatione, & emphyteosi & locatione, et hypothecis, & aliis diuersis cõtractibus in uniuersis locis rerum sacrarum.

4 Vt iudices non expectent sacras iußiones: sed quæ uidentur eis, decernant.

5 Vt litigantes iurent in exordio litis: quia neque promiserint dare iudicibus, neque dabunt, &c.

6 De Ecclesiasticis titulis, & priuilegiis, &c.

7 Vt fratrum filii succedant pariter ad imitationem fratrum, etiam ascendentibus extantibus: et ut mulieres non insinuata antenuptiali donatione non lædantur: non insinuans autem uir,

FINIS.

Rubricæ Iuris Canonici, Decretalium Libri I.

LIBRI II.

De

LIBRI V.

FINIS.

Rubricæ sexti Libri Decretalium.

LIBRI I.

LIBRI II.

LIBRI IIII.

LIBRI IIII.

LIBRI V.

Rubricæ Clementinarum.

LIBRI I.

LIBRI II.

LIBRI III.

LIBRI IIII.

FINIS.

